
SUOMEN KIELI JA KIRJALLISUUS

ÄI1 Tekstien tulkinta ja
kirjoittaminen (2 op)

ÄI1

LOPS2021

SISÄLTÖ

TEKSTIEN TULKINTA

1

- Teksti ja tekstilajit
- Tekstin tavoite ja kohderyhmä
- Konteksti
- Tekstin osat
- Moniäänisyys ja intertekstuaalisuus

KIRJOITTAMINEN

2

- Kirjoittaminen on prosessi
- Käsite itsestä kirjoittajana ja kirjoittamisen haasteet
- Tekstin suunnittelu ja aloittaminen
- Referointi ja aineistopohjainen kirjoittaminen
- Yhdessä kirjoittaminen ja palautteen antaminen

KIELENHUOLTO

3

- Tarkoitukseen sopiva kieli ja tyyli
- Yleiskieli ja puhekieli
- Kirjoitetun yleiskielen normit
- Toiseen tekstiin viittaaminen
- Toisen tekstin lainaaminen

KOKOAVIA TEHTÄVIÄ

4

- Lukutaidon tehtäviä
- Kirjoitustaidon tehtäviä
- Itsearviointi

SISÄLTÖ.....	2
ALUKSI.....	4
Opintojakson tavoitteet.....	5
Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet.....	5
Kirjallisuuden lukeminen, tulkitseminen ja ajatteleva.....	6
TEKSTIEN TULKINTA.....	7
Mikä on teksti?	7
Teksteillä on erilaisia tavoitteita	11
Kohderyhmä vaikuttaa tyyliin	16
Konteksti.....	18
Intertekstuaalisuus	23
Moniäänisyys.....	24
Tekstin osat	26
KIRJOITTAMINEN.....	33
Kirjoittaminen vaiheittain	33
Kirjoittajana kehittyminen	34
Kirjoittamisprosessin neljä vaihetta	36
Suunnittelutapoja.....	38
Rakennesuunnitelma	40
Aloitustapoja.....	41
Mitä tehdä, kun teksti ei etene?	42
Toiset tekstit oman kirjoittamisen pohjana.....	43
Referaatti	45
KIELENHUOLTO	50
Tilanteeseen sopiva kieli ja tyyli	50
Puhuttu ja kirjoitettu puhekieli	51
Puhuttu ja kirjoitettu yleiskieli	51
KOKOAVIA TEHTÄVIÄ	58
KÄYTTÖOIKEUDET	67

ALUKSI

Tämä LOPS2021:n mukainen Ä11-oppimateriaali johdattaa tutkimaan erilaisia tekstejä sekä kirjoittamaan niiden pohjalta vaihe vaiheelta edeten. Tekstilajituntemus ja aineistopohjainen kirjoittaminen ovat ydinasioita. Lähtökohtana ovat opintojakson tavoitteiden ohella laaja-alaisen osaamisen tavoitteet: jokaisen tehtävän yhteydessä on mainittu siihen liittyvät opintojakson ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. Yhdistävänä teemana on monilukutaito digiajassa. Ydintavoitteena on oppia tuottamaan, tulkitsemaan ja arvioimaan monimuotoisia tekstejä. Monipuoliset, harjoitukset auttavat vahvistamaan oppiaineen tärkeintä taitoa: ajattelun taitoa.

ÄI1 Tekstien tulkinta ja kirjoittaminen

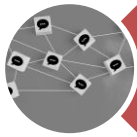
Opintojakson tavoitteet

Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja.

Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet.

Osaan käyttää muita tekstejä oman kirjoittamisen pohjana.

Syvennän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet

Kolme korostettua tavoitetta painottuvat tässä oppimateriaalissa.

Yhteiskunnallinen osaaminen

- Uudistumiskyky, työelämävalmiudet ja yrittäjämäinen asenne
- Demokratiataidot, vaikuttaminen turvallisen, oikeudenmukaisen ja kestäväns tulevaisuuden puolesta
- Osaamisen käyttäminen sekä omaksi että yhteiskunnan hyväksi

Eettisyys ja ympäristöosaaminen

- Arvolähtöinen ja eettinen toiminta yhteiseksi hyväksi
- Kiertotalouden ymmärtäminen ja kestävä kuluttajuus
- Luonnon monimuotoisuuden arvostaminen ja tutkimustietoon perustuva ilmasto-osaaminen

Globaali- ja kulttuuriosaaminen

- Eettinen toimijuus globaalissa media- ja teknologiamaailmassa
- Suomalaisen, eurooppalaisen ja globaalien kulttuuriperinnön tuntemus sekä kulttuurisen moninaisuuden ymmärtäminen
- Kansainvälisyysvalmiudet ja maailmankansalainen asenne

Hyvinvointiosaaminen

- Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- Sinnikkyys muutosten ja yllätysten maailmassa
- Huolenpito itsestä ja muista

Vuorovaikutusosaaminen

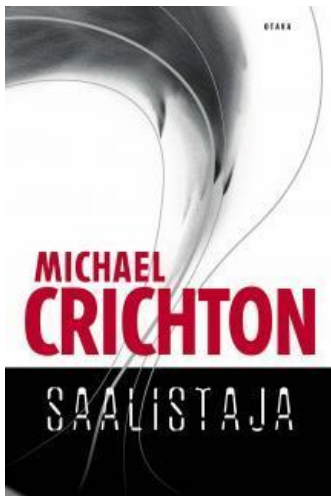
- Sosiaaliset taidot, yhteistyökyky ja yhdessä oppimisen taidot
- **Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito**
- Tunne- ja empatiataidot

Monitieteinen ja luova osaaminen

- **Monilukutaito digiajassa**
- **Oppimisen säätely, lähdekritiisyys ja jatkuva oppimistaitojen kehittäminen**
- Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudellaisilla tavoilla

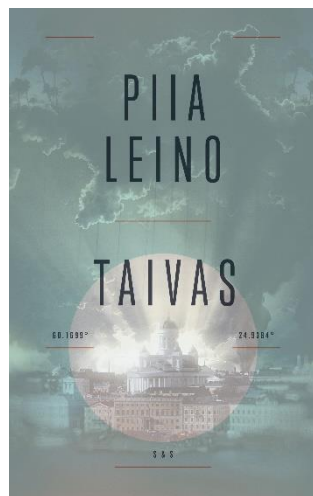
Kirjallisuuden lukeminen, tulkitseminen ja ajatteleminen

Tarinoita ihmisestä, teknologiasta ja tiedosta digiaikana

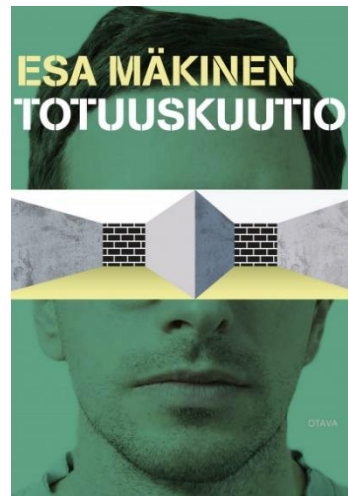
Saalistaja

Nanoteknologian piti kääntää evoluution kulkua, mutta ihmiskunnan pelastuksesta tulikin peto, jonka saaliita ovat ihmiset itse. Michael Crichton on valmistunut antropologiksi ja lääkäriksi Harvardin yliopistosta, mutta hänestä tulikin menestyskirjailija, jonka kirjoja on myyty yli sata miljoonaa kappaletta.

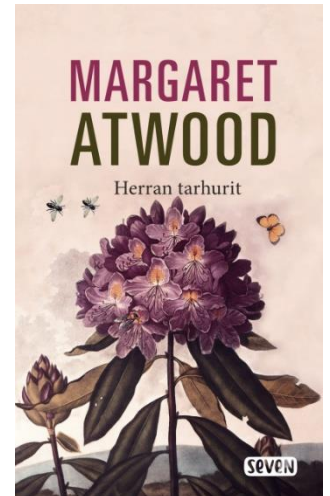
Taivas

Valon kaupungissa kansalaiset kyyristelevät asunnoissaan, eivät puhu, lapsia ei enää synny. Rajat on suljettu eikä tulevaisuutta ole. Lohtuna on virtuaalinen tila Taivas. Teos on voittanut Maailman laita -romaanikilpailun vuonna 2016 ja Euroopan unionin kirjallisuuspalkinnon vuonna 2019.

Totuuskuutio

Googleakin mahtavampi teknologiayhtiö Celsius hallitsee koko internetiä ja kaikkea tietoa. Kaiken tiedon ollessa vain sähköisessä muodossa on tietoa helppo muunnella vallassa olevien mielen mukaan. Esa Mäkinen on Helsingin Sanomien datajournalismista vastaavana uutispäällikkö.

Herran tarhurit

Toby ja Ren kuuluivat Herran tarhureihin, ekologiisiin toisinajattelijoihin, jotka elävät suuryhtiöiden hallitseman yhteiskunnan reunamilla ja etsivät turvaa rappeutuvassa maailmassa. Kun hallitsematon pandemia vyöryy yli maapallon, ihmiskunta kuolee lähes sukupuuttoon. Booker-palkittu Margaret Atwood on nykyajan merkittävimpiä kirjailijoita.

Tehtävä: kirje teoksen henkilölle

- ☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito
- ☆ Osaamisen käyttäminen sekä omaksi että yhteiskunnan hyväksi
- ☆ Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudella tavalla
- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- ☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- ☆ Osaan käyttää muita tekstejä oman kirjoittamiseni pohjana
- ☆ Syvemmän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsejana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Kirjoita pitkä kirje käsin tai koneella. Kirjoita omana todellisena itsenäsi jollekin teoksen fiktiiviselle henkilöahmolle. Kirjeen sopiva pituus on noin 4000–5000 merkkiä.

Voit kertoa omasta arjastasi ja elämästäsi ja vertailla ja peilailla sitä teoksen maailmaan ja arkeen. Voit kirjoittaa omasta elämäntilanteestasi ja tarkastella sitä suhteessa henkilöahmon elämään ja valintoihin. Voit varoittaa, jakaa samoja iloja henkilöahmon kanssa tai kertoa, mitä olet häneltä oppinut. Voit pohtia kriittisen ajattelun ja lukutaidon merkitystä tai yksilön valintojen ja vapauden merkitystä. Voit kertoa, mitä pelkää nykyajassa, ja verrata sitä teoksen henkilön tilanteeseen. Voit unelmoita tulevaisuudesta ja pohtia, mitä olisi tehtävä unelmien saavuttamiseksi. Kerro, kuvaile, päivitele, kysy. Vain mielikuvitus on rajana!

Tekstin tulee olla muodoltaan kirje. Muista siis päiväys ja tervehdys. Usein kirjeen alussa esitetään kysymyksiä vastaanottajalle. Lopussa on tyyppisesti toivutus ja lopputervehdys sekä allekirjoitus. Kirje ei ala paperin yläreunasta vaan alkuun jätetään hieman tyhjää. Kirje on yleensä sävyiltään henkilökohtainen ja tyyli voi olla persoonallinen ja omaääninen.

1

TEKSTIEN TULKINTA

Lukeminen on paitsi mekaanista lukutaitoa myös tekstin sisällön, tavoitteiden ja keinojen ymmärtämistä. Erilaiset tekstit vaativat erilaista lukutapaa: joskus on luettava analyyttisesti ja kriittisesti, toisinaan taas eläytyen ja luovasti. Asiatekstissä oleellista on ymmärtää tekstin tavoite. Taideteksteissä vaaditaan kokonaisvaltaista tulkintaa.

TEKSTILAJI

Samantyyppiset tekstit muodostavat tekstilajin. Esimerkiksi kolumni, runo ja lyhytelokuva ovat tekstilajeja. Niillä on usein samanlainen tavoite, konteksti, kohderyhmä, rakenne, tyyli ja ilmaisutapa.

Mikä on teksti?

Teksti koostuu esimerkiksi kirjoitetuista tai puhutuista sanoista, kuvista, äänistä tai liikkuvasta kuvasta. Arkikielessä tekstillä tarkoitetaan usein kirjaimin kirjoitettua kirjoitusta, mutta tieteellisenä käsitteenä tekstillä ei tarkoiteta pelkästään kirjoitettua tekstiä.

Latinan sana *textum* tarkoittaa kudelmää tai kudosta. Teksti onkin kuin nähtäväksi tai kuultavaksi kudottuja ajatuksia. Teksti välittää aina jonkin merkityksen tai viestin ihmiseltä toiselle.

Tekstejä ovat lehtiartikkelit ja romaanit mutta yhtä lailla podcastit ja meemit. Vaatteeseen kiinnitettyä pesulappua tai liikennemerkkiäkin voi tarkastella tekstinä, sillä se sisältää merkityksen ja viestin.

Teksti on kytköksissä kieleen, mutta myös esimerkiksi kuva voi sisältää erilaisia merkityksiä, ja siten laajan tekstikäsitteen mukaan kuvakin on teksti.

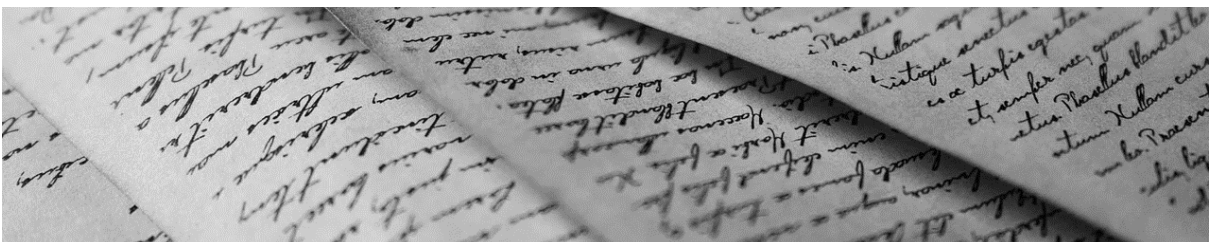
Mitä hyötyä on tekstilajien tuntemisesta ja tekstien tulkitsemisesta?

Joidenkin tekstilajien tunnistaminen on helppoa, mutta toisten tunnistaminen taas vaatii tarkkaavaisuutta ja kykyä tarkastella kokonaisuutta kriittisesti ja analyttisesti. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa jaettu uutinen voi vaikuttaa asialliselta, mutta yksityiskohtien tarkastelu paljastaakin, ettei sitä ole julkaissut vastuullinen media, vaan se on tehtailtu häirintä-, mainonta- tai jopa propagandatarkoituksessa, eikä kyseessä siten ole oikea uutinen. Tekstilajin tunnistaminen siis auttaa hahmottamaan ja tulkitsemaan tekstiä.

Tekstin tavoitteen ja tarkoituksen tunnistaminen on tärkeää. Teksti voi esimerkiksi välittää tietoa, ohjeistaa, mainostaa, kertoa tarinan tai hauskuuttaa. Tekstin tavoitetta pohtiessa voi kysyä esimerkiksi, miksi ja kenelle teksti on kirjoitettu. Tarkka lukija saattaa huomata, että kivan näköistä lehteä selaillessaan tai suosikki vloggaajan videota katsoessaan kohtaakin yllättäen jonkun tuotteen mainostamista. Tällöin yksi tekstin tavoite on mainostaa tuotetta ja tuoda mainostuloja tekstin kirjoittajalle. Tällöin sisältöön suhtautuu eri tavalla. On tärkeää myös huomata, milloin kirjoittaja on tosissaan ja milloin tekstissä vitsaillaan tai vaikkapa kritisoidaan jotakin ironian keinoin.

Tietenkin tekstilajien tunteminen on välttämätöntä myös silloin, kun itse laatii erilaisia tekstejä. Taitava kirjoittaja ei erehdy kirjoittamaan analyysitekstiin omia subjektiivisia mielipiteitään tai aloittamaan työhakemusvideotaan samoin kuin juttutuokiota kaverin kanssa videoyhteydellä. Erilaisten tekstilajien rakenteita ja ilmaisukeinoja tuntemalla osaa valita myös omiin kirjoitettuihin, puhuttuihin ja audiovisuaalisiin teksteihinsä sopivan rakenteen ja ilmaisutavat.

Kun tuntee hyvin erilaisten tekstilajien piirteet, löytää etsimänsä tiedon nopeasti. Jo nopealla silmäilyllä voi hahmottaa, millainen teksti on kyseessä. Tekstilajit muuttuvat koko ajan, ja erilaiset tekstilajit ja tavoitteet sekoittuvat usein keskenään. Kohtaamme arjessa satoja tekstejä päivittäin, joten tekstiviidakossa on hyödyllistä osata kulkea haparoimatta.

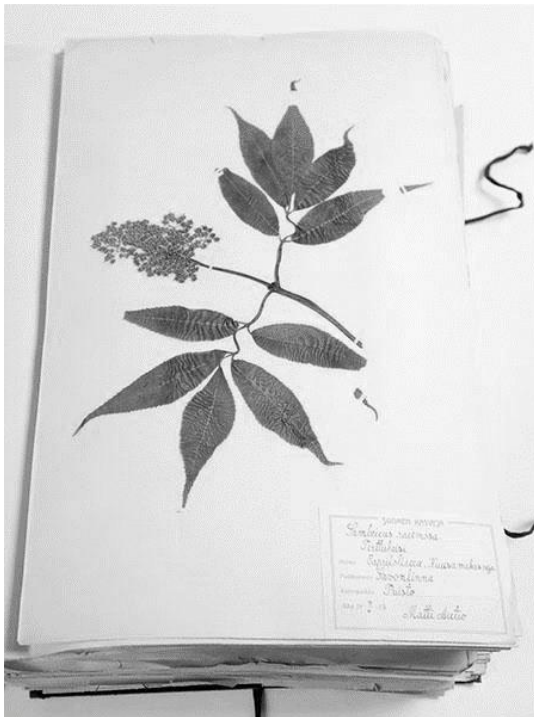
Tehtävä: kokoelma tekstilajeja

☆ Monilukutaito digiajassa

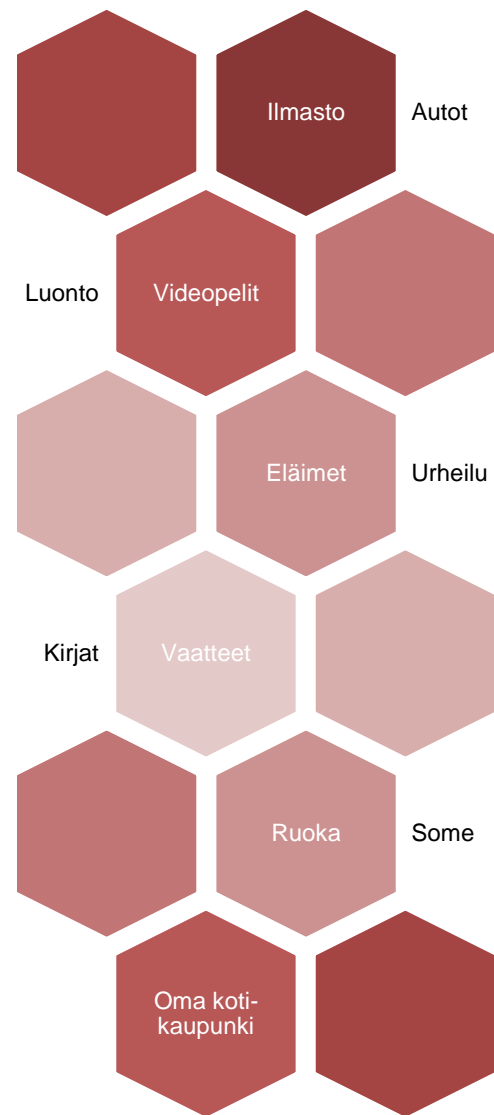
☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Kerää kymmenen erilaista tekstilajia. Valitse yhteinen aihe, josta keräät erilaisia tekstejä. Valitse yksi ohessa olevista aiheista tai keksi oma. Kerää asiatekstilajeja, mediatekstilajeja, kaunokirjallisuustekstejä ja muista fiktiivisiä tekstilajeja. Nimeä jokaisen tekstin tekstilaji ja listaa sen yhteyteen:

- löytöaika:
- löytöpaikka:
- tekstilajille tyypilliset piirteet:
- kuinka yleinen tekstilaji:

Ennen vanhaan koululaiset keräsivät kesäisin kasvioon kokoelman eri kasvilajeja. Tässä tehtävässä keräät kokoelman eri tekstilajeja. Kuva: [Lusto](#)
Suomen Metsämuseo / Minna Niiranen ja Katri Saari

TEKSTIN
ANALYSOINTI ON
SALAPOLIISIN TYÖTÄ.
ON ETSITTÄVÄ
JOHTOLANKOJA,
ESITETTÄVÄ
TODISTEITA
JA KYSYTTÄVÄ
OIKEITA
KYSYMYKSIÄ.

Teksteillä on erilaisia tavoitteita

Erityisesti asia- ja mediateksteillä on tavoite eli niillä pyritään johonkin. Mainos pyrkii vaikuttamaan ja myymään tuotetta tai luomaan mielikuvaa brändistä. Uutisen tavoite on välittää tietoa ja puheen tavoitteena on vakuuttaa kuulijansa.

Kaunokirjallisten ja muiden tekstien kohdalla tavoitteen määrittely ei välttämättä aina ole järkevää. Esimerkiksi näytelmä voi pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnalliseen epäkohtaan, mutta aina taiteella ei ole tavoitetta.

Teksteillä voi olla useita erilaisia tavoitteita. Esimerkiksi mainos voi pyrkiä herättelemään ihmisiä huomaamaan yhteiskunnallisen epäkohdan ja samalla myymään tuotetta. Joskus tekstin kirjoittajan tavoite välittyy kirkkaasti, joskus taas hienovaraisemmin ja monitulkintaisemmin.

ESIMERKKEJÄ TEKSITEN ERILAISISTA TAVOITTEISTA

POHDINTA

Essee, oppimispäiväkirja ja jotkut artikkelit ovat esimerkkejä pohtivista teksteistä. Ne tarkastelevat aihettaan monipuolisesti ja analyyttisesti. Usein mukana on kirjoittajan omia mielipiteitä.

KANNANOTTO

Mielipideteksti, kolumni ja vetoamus ovat esimerkiksi kantaa ottavia tekstejä. Kantaaottava teksti pyrkii vaikuttamaan ja vakuuttamaan.

MYYMINEN

Mainokset naamioituvat joskus toiseksi tekstilajeiksi. Esimerkiksi lehden välistä löytyvä advertoriaali tai kaupallisessa yhteistyössä tehdyn vlogin päätavoitteena on mainostaa ja myydä jotakin tuotetta.

Tehtävä: tekstien erilaisia tavoitteita

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Eettinen toimijuus globaalissa mediamaailmassa
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Etsi netistä erilaisia tekstejä alla olevien ohjeiden mukaan. Liitä vastaukseksi linkki tekstiin.

Teksti, joka välittää objektiivisesti tutkimustietoa

Teksti, joka ohjeistaa

Teksti, joka kertoo tarinan

Teksti, jossa on paljon kuvailua

Teksti, joka pyrkii saamaan lukijan tai katsojan ostamaan jotakin

Teksti, joka välittää valheellista tietoa

Teksti, jonka tarkoitus on olla hauska

Teksti, jonka tarkoitus on olla ilkeä tai alistaa

Teksti, joka välittää oikeistolaisia arvoja

Teksti, joka välittää vihreitä arvoja

Teksti, jonka kohderyhmään kuulut

Teksti, jolla ei vaikuta olevan minkäänlaista tavoitetta

Tehtävä: maitomyytit

☆ Monilukutaito digiajassa

☆ Lähdekriittisyys

☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Tutki seuraavalla sivulla olevaa Helsingin Sanomien etusivulla 26.10.2020 ilmestynyttä tekstiä.

1. Mikä tekstilaji on kyseessä?

- tiedote
- artikkeli
- mainos

2. Mikä on tekstin tavoite?

- Välittää tutkittua tietoa liiallisen maidon juomisen vaaroista.
- Mainostaa kaurapohjaisia elintarvikkeita.
- Myydä uutta tietokirjaa nimeltä "Maitomyytit".

3. Millainen taho tekstin takana on?

- Suomen laajalevikkisin sanomalehti Helsingin Sanomat, joka on osa Sanoma-konsernia.
- Ruotsalainen kasvipohjaisia elintarvikkeita valmistava yritys Oatly.
- Kansainvälinen nuorten aktivistien liike, joka tuottaa muun muassa Maitomyytit-kampanjaa.

4. Miten tekstin lukijan halutaan toimivan?

- Lukijan halutaan vähentävän alkoholinkulutustaan.
- Lukija kannustetaan vähentämään maitopohjaisien ja lisäämään kasvipohjaisien elintarvikkeiden kulutustaan.
- Lukijan tulisi osallistua keskusteluun Oatlyn somekanavilla.

5. Millainen pääviesti välittyy? Tiivistä omin sanoin 1–2 virkkeellä.

6. Millaisia ajatuksia teksti sinussa herättää? Kirjoita vapaasti noin 10 virkettä.

7. Tiivistä lopuksi oma mielipiteesi mainoksesta perusteluinen yhteen virkkeeseen.

00105-2044

PERUSTETTU VUONNA 1889

HELSINGIN SANOMAT

Maanantaina 26. lokakuuta 2020 Viikko 44. N:o 291 (43687). Irtonumero 3,80 €, kotiin tilattuna alk. 1,33 €/pv (12 kk:n jatkuva tilaus).

52 sivua

MAINOS

NYKYÄÄN JUODAAN AIVAN LIIKAA

Yksi asia on varma: Suomessa juodaan paljon maitoa. Eikä sitä pelkästään juoda, vaan myös syödään – juuston, jogurtin, kermaviilin ja vaikka minkä muodossa. Tosiasia on, että suomalaiset käyttävät maitotuotteita enemmän kuin mikään muu kansa maailmassa. Mikäs ongelma se nyt on, mietit ehkä. No, aloitetaanpa alusta.

Elintarviketeollisuus aiheuttaa tällä hetkellä noin neljäsosan maailman kasvihuonekaasupäästöistä. Puolet siitä saa aikaan liha- ja maitoteollisuus, ja se on enemmän kuin kaikki liikenne (autot, laivat, lentokoneet ja moottoripyörät) yhteenlaskettuna! Eikä tämä ihan ole linjassa sen kanssa, että meidän pitäisi kymmenessä vuodessa pystyä maailmanlaajuisesti puoltamaan kasvihuonekaasupäästöämme. Silloin meitä on lisäksi huomattavasti useampi suu syömässä ja juomassa tällä maapallolla.

Samaan aikaan suomalainen maitoteollisuus tekee parhaansa luodakseen mielikuvaa siitä, miten ilmastoystävällisiä heidän tuotteensa ovat. Mikäs siinä, ne saattavat hyvinkin olla

parempia kuin muiden maiden vastaavat, mutta vasta kun niitä verrataan kasvipohjaisiin vaihtoehtoihin, meillä on mustaa

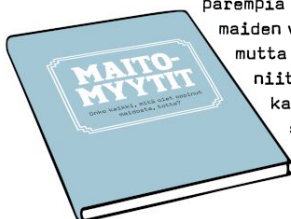

valkoisella. Tai hetkinen, eipäs olekaan. Meijerit kun ovat toistaiseksi kieltäytyneet merkitsemästä hiilijalanjälkeä pakkauksiinsa. Ja heti, jos asia nostaa esiin, saa kuulla kuinka "kasvavan lapsen kuuluu juoda maitoa" tai "lehmät ovat osa luonnon kiertokulkua". Yksi suosittu selitys on tämä: "Suomalainen maito on joka tapauksessa ilmastoystävällisempää kuin ruotsalainen kaurajuoma!" (Spoilerivaroitus: ei ole.)

Niinpä, ei ole aivan helppoa suhtautua kaikkeen, mitä maidosta sanotaan. Etenkin kun näitä väittämiä on kuultu niin monta kertaa, että ne ovat juurtuneet totuuksina kollektiiviseen tajuntaan. Paljosta on kiittäminen Suomeen noin 90 vuotta sitten perustettua Maitopropagandatoimistoa. Myönnettäköön, että sen perustamisen aikaan Suomessa elettiin vaikeita aikoja, ja tarvittiin yksinkertaista ja edullista ravintoa. Maidolla oli silloin tärkeä tehtävä. Mutta enää näin ei ole. Tänä päivänä

on olemassa vaihtoehtoja, jotka ovat parempia sekä ilmaston että myös terveyden kannalta.

Ja juuri tästä syystä olemme tehneet pienen kirjasen nimeltä "Maitomyytit". Olemme koonneet siihen kaksikymmentä tavallisinta väittämää maidosta ja pyrkineet vastaamaan niihin mahdollisimman hyvin. Lähetämme kirjasen noin 250 000 suomalaiseseen kotitalouteen, joissa on 6-12-vuotiaita lapsia. Lähetämme sen juuri tälle ikäryhmälle, koska ajatukset maidosta juurrutetaan mieleen jo varhain, ja usein juuri koulussa. Jos et kuulu näihin onnekkaisiin, jotka saavat kirjasen, ei huolta. Voit ladata sen osoitteessa maitomyytit.fi. Samalla olet vain klikkauksen päässä Facebook-sivustamme, jossa voit osallistua keskusteluun. Ja tuo keskustelu tulee varmasti olemaan vilkasta, sillä maito (ja maidonjuonti) on herkkä aihe. Eikä mikään ihme, ollaanhan täällä Suomessa maailmanmestareita siinä.

THE ORIGINAL
**OAT
LY!**

MAINOS

Tehtävä: twiittien tavoite

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Demokratiataidot, vaikuttaminen turvallisen, oikeudenmukaisen ja kestäväen tulevaisuuden puolesta
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Tutki Maitomyytit-kampanjaan liittyviä twiittejä 1–3.

Kuka twiitin on julkaissut ja millaisia arvoja ja tavoitteita tällä henkilöllä tai taholla on?

Millaisen näkökulman twiitti tuo edellisen sivun mainokseen?

Millaista kritiikkiä twiitissä esitetään Maitomyytit-kampanjaan kohtaan?

Mikä on twiitin tavoite?

1

2

3

Kohderyhmä vaikuttaa tyyliin

Tekstin tavoitteeseen liittyy läheisesti myös sen kohderyhmä. Nuorille suunnattu kampanja kannattaa rakentaa sisällöltään, rakenteeltaan, kieleltään ja julkaisukanavaltaan erilaiseksi kuin senioreita tavoitteleva. Jos aikoo pitää lääketieteen tutkimustuloksia käsittelevän puheen, voi ammattilaisille puhuessaan käyttää tiedealakohtaista sanastoa, kun taas tavallisille ihmisille puhuttaessa on pyrittävä yleistajuisuuteen.

Kohderyhmä myös asettaa tekstille tietynlaisia odotuksia, ja kirjoittajalle tai puhujalle on hyötyä siitä, että tuntee kohderyhmänsä hyvin. Kirjoittajan tai puhujan on huomioitava myös kohderyhmänsä pohjatiedot. Taitava kirjoittaja ja puhuja osaavat vedota kohderyhmäänsä esimerkiksi sanavalinnoilla ja tyylikeinoilla.

Tehtävä: lehtien kannot ja kohderyhmät

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Tutustu alla oleviin kolmeen lehden kanteen.

1. Miten määrittäisit niiden kohderyhmän ja mistä voit päätellä kohderyhmän?
2. Entä miten määrittäisit lehtien tavoitteen ja mistä voit päätellä sen?
3. Millaisia juttuja arvelet lehden sisältävän? Minkä seikkojen perusteella muodostat käsityksesi sisällöstä?

Tehtävä: liikunta-aiheisten tekstin kohderyhmät

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Huolenpito itsestä ja muista
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

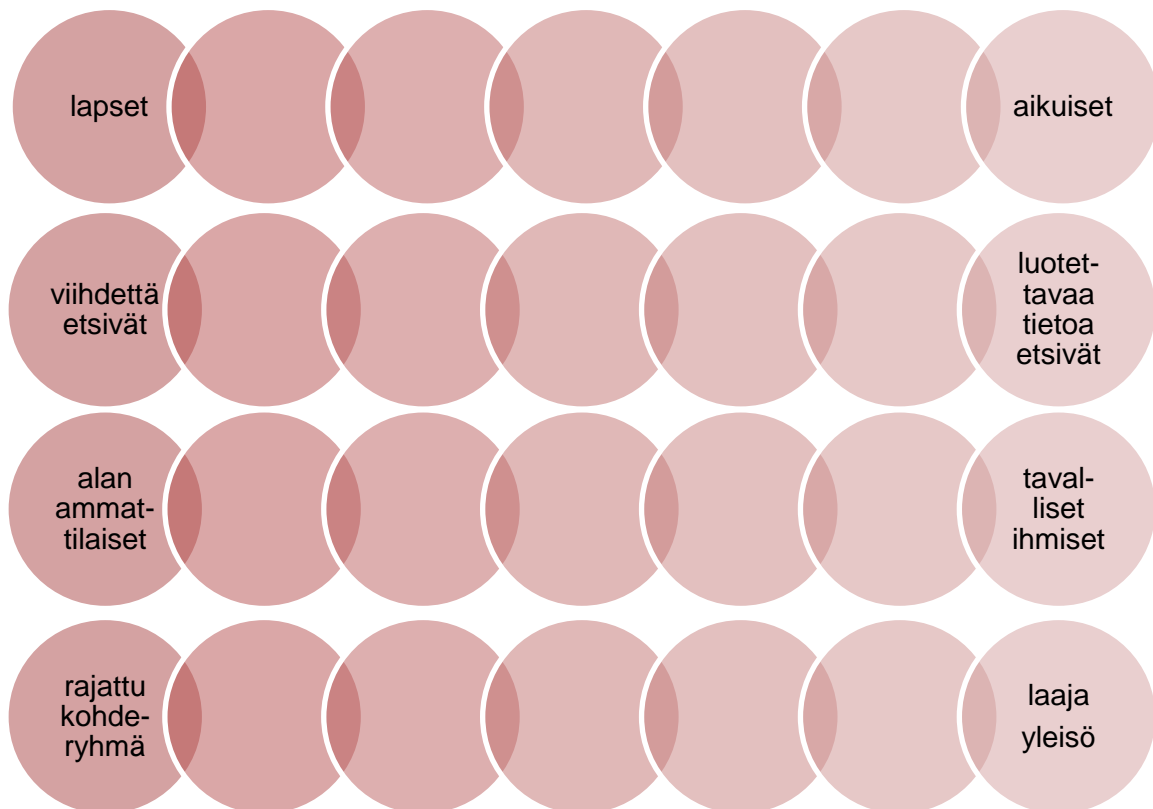
Tutustu alla oleviin kolmeen tekstiin klikkaamalla linkkiä. Niiden aihe on sama, mutta niiden tavoite ja kohderyhmä ovat hyvin erilaiset. Mikä on kunkin tekstin tavoite? Entä millaiselle lukijakunnalle ne on suunnattu? Sijoita artikkelin numero janalle siihen kohtaan, joka kuvaa artikkelin kohderyhmää.

Selitä lopuksi parillesi tai kirjoita ylös kunkin artikkelin osalta mahdollisimman tarkasti, mille kohderyhmälle ne on tehty ja mistä seikoista pystyit päättämään kohderyhmän.

1 [Lisää liikettä lasten ja nuorten arkeen](http://www.koulunterveyskirjasto.fi) (www.koulunterveyskirjasto.fi 30.3.2016)

2 [Lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja voidaan tukea monilla tavoilla](http://www.op-media.fi/hyvinvointi) (www.op-media.fi/hyvinvointi 17.11.2020)

3 [Lapsuusiän liikunnan merkitys – kardiometabolinen näkökulma](http://www.duodecimlehti.fi) (www.duodecimlehti.fi 11/2013)

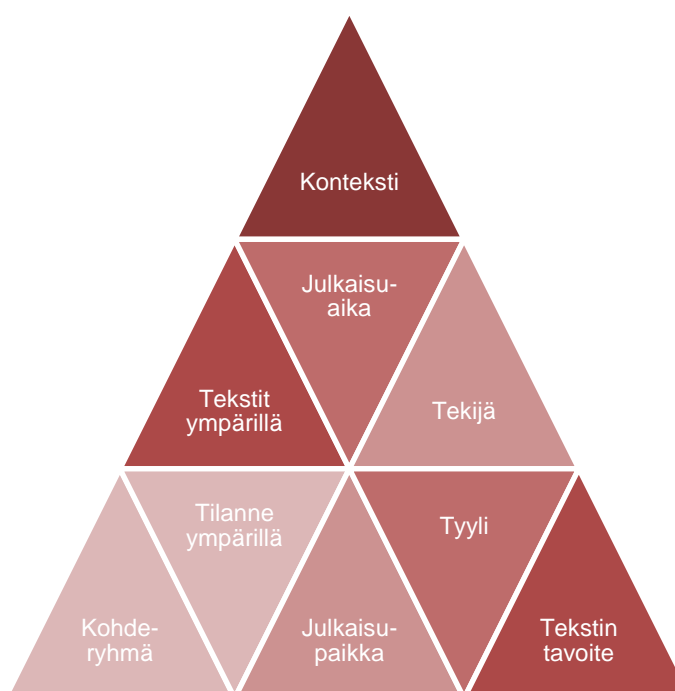

Onko artikkeli kirjoitettu alan ammattilaisille vai tavallisille ihmisille? Lukevatko sen todennäköisemmin viihdettä vai luotettavaa tietoa etsivät lukijat? Minkä ikäisille artikkeli on suunnattu? Entä onko se kirjoitettu laajalle yleisölle vai jollekin tietylle kohderyhmälle?

Konteksti

Konteksti tarkoittaa tekstin asiayhteyttä, tilanneyhteyttä ja tekstiympäristöä. Konteksti vaikuttaa siihen, miten teksti ymmärretään ja miten sitä tulkitaan. Kontekstiin liittyvät esimerkiksi julkaisu- tai viestintäkanava, kirjoittaja, vastaanottaja ja oletettu lukija sekä julkaisuaika ja ympäröivät yhteiskunnalliset keskustelut ja arvomaailma.

Kontekstin vaihtuessa sama teksti tai teos voi saada hyvin erilaisia merkityksiä. Yhdessä kontekstissa lausutut sanat kuulostavat kehulta, mutta samat sanat toisessa yhteydessä kuulostavatkin loukkaukselta. Taitava puhuja ja kirjoittaja osaa ottaa huomioon kontekstin. Yhtä lailla taitava lukija osaa tulkita tekstiä kontekstissaan ja tarvittaessa kaivaa alkuperäisen asiayhteyden esiin ja asettaa näin tekstin oikeaan tulkintakehykseensä. Konteksti vaikuttaa aina tekstin tulkintaan, ja lukiessaan onkin tärkeää aina pohtia tekstin kontekstia.

Tekstin kontekstia voisi verrata eläinten elinympäristöön. Voidaan sanoa, että delfiinit ja marakatit ovat eri eläinlajeja, jotka ovat nisäkkäitä, mutta niiden elinympäristö on hyvin erilainen: delfiinit elävät meressä ja marakatit lämpimissä ja kosteissa metsissä. Samoin tekstejä voidaan tarkastella suhteessa niiden ympäristöön: kolumni ja mainosvideo ovat tekstilajeja ja molemmat ovat mediatekstejä, mutta niiden julkaisukonteksti on hyvin erilainen. Kolumneja julkaistaan tyypillisesti osana sanoma- ja aikakauslehtiä joko painetussa lehdessä tai verkkolehhdessä. Mainosvideon taas voi löytää vaikkapa tv-ohjelman mainostauolta tai nettisivun sivupalkista. Jos näkisimme mainosvideon jossakin täysin yllättävässä kontekstissa, esimerkiksi keskellä tv:n iltauutislähetystä, olisi se yhtä yllättävää ja hämmentävää kuin marakatin näkeminen tunturimaisemassa.

Tekstin konteksti ohjaa lukutapaamme, ja kontekstin ymmärtäminen on edellytys sille, että tulkitsemme tekstiä oikein. Kun konteksti muuttuu, tekstin merkitys muuttuu, vaikka teksti pysyisi itsessään täsmälleen samanlaisena. Esimerkiksi Astrid Lindgrenin rakastettujen Peppi-kirjojen suhteen on 2010-luvulla käyty kiivastakin keskustelua, koska niissä esiintyy sellaisia sanoja kuin ”neekeri” ja ”neekerikuningas”, jotka ovat merkitykseltään nykyaikana täysin eri tavalla arvolatautuneita kuin kirjan ilmestymisaikaan 1940-luvulla. Ruotsissa kirjojen uusimmissa painoksissa sanat on **poistettu** ja Pepin isä on ”söderhavskung” eli Etelänmeren kuningas. Ruotsin televisioyhtiö SVT on myös digitaalisen tekniikan avulla poistanut rasistiseksi tulkittavat kohdat

Sama teksti voi erilaisissa konteksteissa eli asiayhteyksissä ja ympäristöissä luettuna saada hyvin erinäköisiä tulkintoja. Kuvassa Inger Nilsson Peppi Pitkätossuna vuonna 1968. Kuva: Wikimedia Commons

1960-luvulta lähtien ilmestyneistä Inger Nilssonin tähdittämistä Peppi-elokuvista ja tv-sarjoista. Suomessa YLE ei ole muokannut radiokuunnelmaa Peppi Pitkätossusta, mutta ohjelman yhteydessä sen varoitetaan sisältävän rasistisia ilmauksia. Ylen julkaisujohtajan mukaan lapsia tulisi kasvattaa ymmärtämään Peppi-tarinan ja kuunnelman kontekstia.

Jos vuonna 1945 ilmestynyttä Peppi Pitkätossua lukee nykyajan kontekstissa, siinä voi nähdä paljon rasistisia ja kolonialistisia piirteitä ja sitä voi pitää jopa rasistisena teoksena. Jos taas sitä lukee oman julkaisuaikansa kontekstissa, voi sen todeta olleen omana aikanaan epätavallisen antirasistinen ja feministinen teos. Teos on omana aikanaan viestinyt lapsille, että lapset ovat ihonväristä ja sukupuolesta riippumatta samanlaisia – yhtä hyviä ja taitavia. Niinpä samaa tekstiä, esimerkiksi Peppi Pitkätossua, voi tulkita hyvin eri tavalla ja sen sisältämiä merkityksiä voi ymmärtää hyvin eri tavoilla riippuen siitä, millaisessa kontekstissa sen näkee.

Kun tekstin irrottaa kontekstistaan, katoaa osa sen sisältämistä merkityksistä ja väärinymmärryksen vaara kasvaa. Tekstin kontekstiin paneutuminen auttaa ymmärtämään sitä syvemmin.

Asiayhteydestään irrotettua tekstinosaa ei voi tulkita samoin kuin kokonaista tekstiä. Myös väärinymmärryksen vaara on silloin olemassa.

Internetissä lyhyiden lausahdusten esittäminen jostain laajemmasta tekstistä on tavallista, ja joskus väärinymmärtäminen on myös tahallista. Meemit ovat täynnä kontekstistaan irrotettuja kuvia ja kirjoituksia. Yksi esimerkki kontekstistaan irrotetusta lausahduksesta on tapaus, jossa kuuluisa yhdysvaltalainen elokuvaohjaaja David Lynch sanoi brittilehti The Guardianin

haastattelussa, että Donald Trump voi jäädä historiaan yhtenä maailman suurimmista presidenteistä, koska hän on häirinnyt ja sekoittanut asioita niin paljon. Lynch myös sanoo valtioiden ”niin sanottujen johtajien” olevan kuin lapsia, ja Trumpin tehneen sen selväksi kaikille. Haastattelussa hän siis selkeästi kritisoi Trumpia, vaikka näkeekin vallan sekasorrossa myös mahdollisuuksia. Tästä haastattelusta kohta ”He could go down as one of the greatest presidents in history” irrotettiin asiayhteydestään ja se alkoi elää omaa elämäänsä internetissä – presidentti Trump jopa useissa yhteyksissä julkisesti kiitti Lynchiä näistä ylistävistä sanoista. Lynch yritti selventää sanomisiaan julkaisemalla kirjoituksen Facebookissaan, mutta kuten internetissä niin usein käy, kerran levinnyttä väärää tietoa on usein mahdotonta oikaista. Samantyyppisiä esimerkkejä tulee internetissä vastaan jatkuvasti. Tätä sudenkuoppaa kriittinen lukija osaa varoa ja tarkistaa asiayhteydestään irrallisten lainausten alkuperäisen kontekstin.

Kontekstualisoijan apukysymyksiä

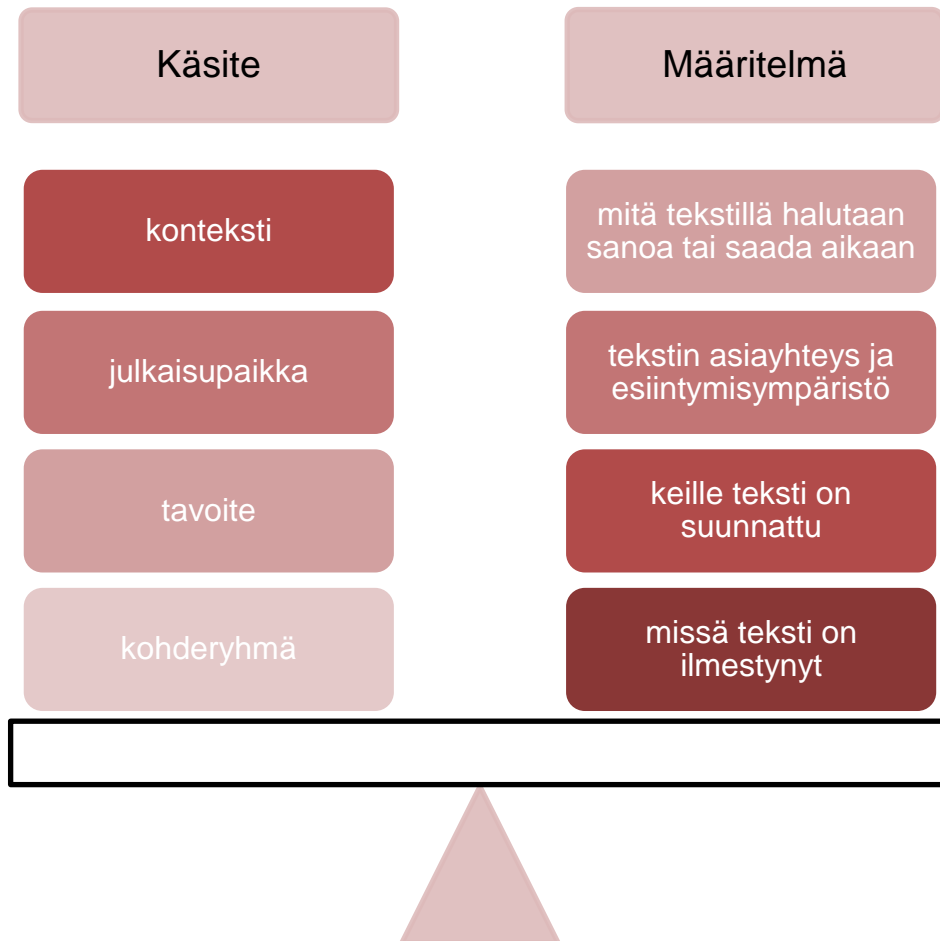
Millainen tyyli tekstissä on?	Millaisia ulkoasuelementtejä on?	Millaisia sanavalintoja on?
Millainen aatemaailma on?	Millaisia arvoja teksti välittää?	Mikä tekstilaji on kyseessä?
Mikä voisi olla kohderyhmä ?	Kuka on kirjoittaja ja millaisia tavoitteita hänellä on?	Milloin ja missä teksti on julkaistu alun perin?

Tehtävä: kontekstiin liittyviä käsitteitä

☆ Monilukutaito digiajassa

☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Yhdistä käsite ja määritelmä.

Tehtävä: erilaisia konteksteja

☆ Monilukutaito digiajassa

☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

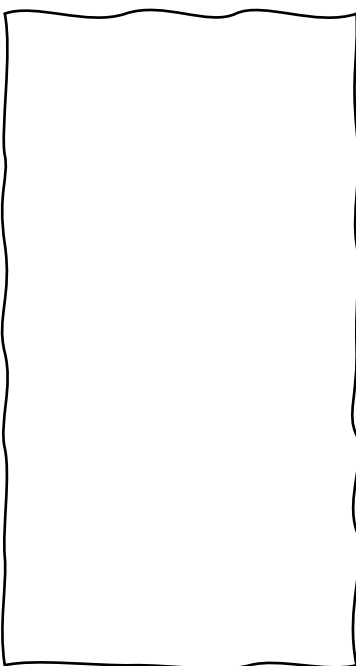
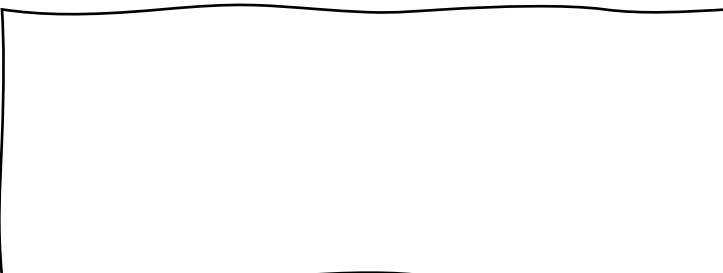
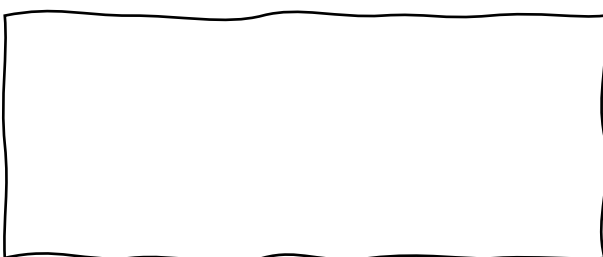
Etsi kolme erilaista tekstiä alla olevien ohjeiden mukaan. Kirjoita ylös niiden tekijä, otsikko tai nimi, julkaisuaika, julkaisupaikka, kohderyhmä ja tavoite.

1. YouTube-video
2. Uutinen
3. Podcast-jakso
4. Musiikkialbumi
5. Mainos

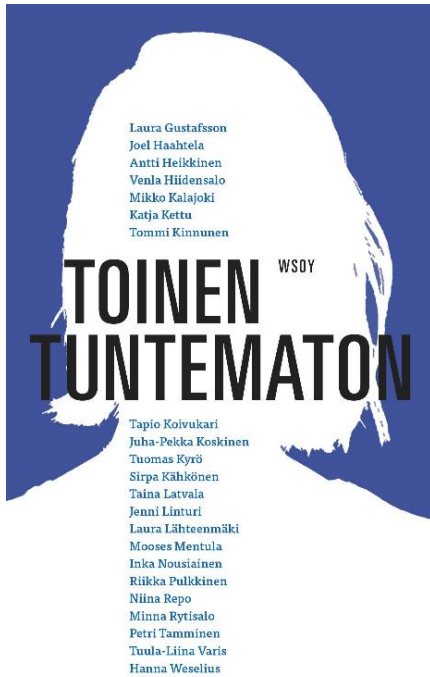
Tehtävä: kuvan konteksti

- ☆ Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudella tavalla
- ☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Tarkastele alla olevia kuvia. Millaisessa kontekstissa voisit odottaa näkeväsi kuvat? Mikä olisi yllättävä konteksti kuvalle? Kirjoita kuvan yhteyteen valitsemaasi kuvitteelliseen kontekstiin sopiva kuvateksti.

Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuudesta puhutaan, kun mikä tahansa teksti viittaa suoraan tai epäsuorasti toiseen tekstiin. Intertekstuaalisen viittauksen tunnistaminen ja tekstin tulkinta vaatii toisen tekstin eli intertekstin tuntemista. Esimerkiksi on tiedettävä, millainen kansikuva on Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* -romaanissa osatakseen yhdistää *Toinen tuntematon* -novellikokoelman kansikuvan Linnan teokseen. Myös sana "tuntematon" teoksen nimessä viittaa Linnan teokseen. *Tuntematon sotilas* on *Toisen tuntemattoman* interteksti.

Interteksti voi olla romaani, satu, myytti, maalaus, sarjakuvahahmo, laulu, sanonta tai mikä tahansa toinen teksti.

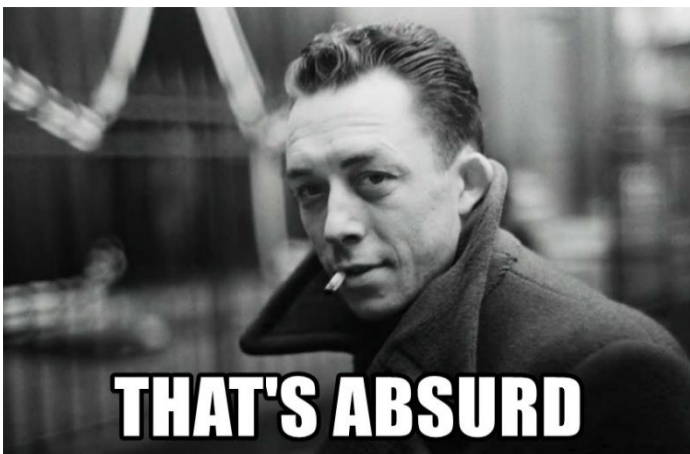
Intertekstuaalisuutta on jossain määrin kaikissa teksteissä, koska kaikki tekstit kumpuavat aiemmista teksteistä ja kaikki tekstit liittyvät jollain tavalla toisiin teksteihin. Esimerkiksi erityisesti internetmeemit ja mainokset hyödyntävät intertekstuaalisuutta vaikuttamiskeinonaan.

Tehtävä: meemit ja intertekstuaalisuus

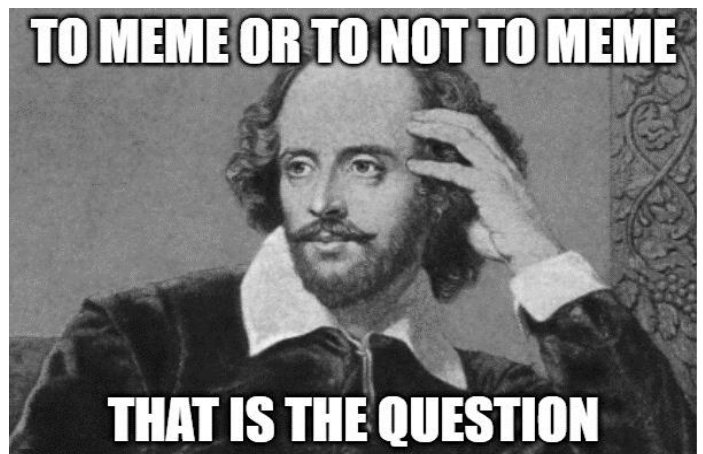
- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Eurooppalaisen kulttuuriperinnön tuntemus
- ☆ Osaan tulkita monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja.

Etsi tietoa ja keskustele parin kanssa alla olevista meemeistä.

Miksi tässä meemissä on juuri kirjailija Albert Camus'n kuva? Etsi tietoa Albert Camus'ta ja hänen teoksestaan *Sivullinen* (1942). Miten hänen tuotantoonsa liittyy absurdius?

Mihin kuuluisaan Shakespearen *Hamletin* (1609) repliikkiin tämä meemi viittaa? Miten alkuperäinen kohta näytelmässä kuuluu englanniksi ja suomeksi? Kuka on kuvassa?

Moniäänisyys

Moniäänisyys tarkoittaa sitä, että tekstissä kuuluu useiden eri ihmisten, ihmisryhmien tai tahojen ääni ja näkökulma. Esimerkiksi uutiseen on voitu haastatella poliisia, silminnäkijää ja uhria, jotka tuovat juttuun jokainen oman näkökulmansa. Tiedeartikkelissa voi olla viittauksia moniin aiempiin tutkijoihin ja tutkimuksiin, jolloin tiedeartikkelista tulee moniääninen.

Teksteissä kuuluu aina myös kirjoittajan tai tekijän ääni, vaikka tyyli ei välttämättä olisikaan silmiinpistävän persoonallinen. Sanavalinnat, asioiden esitysjärjestys ja rajausta ovat kaikki valintoja, joita neutraalilla ja huomaamattomallakin tyylillä kirjoittava tekee omaan tekstiinsä. Vahvasti omaäänisissä teksteissä kuten mielipidekirjoituksissa, kolumneissa ja esseissä kirjoittajan ääni kuuluu yleensä voimakkaimmin, vaikka muitakin ääniä olisi mukana.

Kriittiseen lukutaitoon kuuluu taito havaita, mitä ääniä tekstissä kuuluu, mikä ääni kenties puuttuu tai jää liian vähäiseen asemaan ja mikä tehtävä eri äänillä on. Esimerkiksi jos ruokavaliota käsittelevässä jutussa kuuluu vain lihateollisuuden ääni jää kriittinen lukija pohtimaan, mikä olisi ollut kasvipohjaisia tuotteita valmistavien yritysten näkemys asiaan. Jos taas jutussa kuuluu vain trendikkäitä dieettejä noudattavien vloggaajien ääni, kaipaa kriittinen lukija myös ravitsemustieteen tutkijoiden ääntä kokonaiskuvan saamiseksi.

Esimerkkejä moniäänisen tekstin eri äänien tehtävistä

- tuo asiantuntijan näkökulman
- tuo huumoria
- tuo tutkittua tietoa
- tuo vähemmistön näkökulman
- tuo kokemustietoa
- tuo edustamansa tahon näkökulman

Kuka voisi tuoda kunkin yllä listatun äänen ylioppilaskirjoituksia käsittelevään artikkeliin?

Näin tarkastelet moniäänisyyttä

- Kuka tai ketkä pääsevät ääneen?
- Kenen ääni pääsee eniten esille?
- Kenen ääni ei pääse esille?
- Miksi ja millaisia eri ääniä on valittu mukaan?
- Mitä tahoa ääni edustaa?
- Miten äänet tuodaan kokonaisuudessa kuuluviin?
- Mikä tehtävä eri äänillä on?
- Miten tekstin tekijä suhtautuu ääniin?
- Millainen rooli on tekstin tekijän omalla äänellä kokonaisuudessa?
- Onko moniäänisyys tekstilajille tyypillistä?
- Miten moniäänisyys tai jonkun äänen puute vaikuttaa kokonaisuuteen?

Tehtävä: moniäänisyys artikkelissa

- ☆ Eettinen toimijuus globaalissa media- ja teknologiamaailmassa
- ☆ Osaan tulkita monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Tutki Jussi Mankkisen artikkelin *Pelaaminen ei ole enää pelkkä viihdemuoto: videopelit esittävät nyt kiperiä kysymyksiä ihmismielestä, tekoälystä ja ympäristökatastrofeista* (yle.fi/uutiset 16.4.2020) moniäänisyyttä.

<https://yle.fi/uutiset/3-11288989>

- a) Miten toimittaja on hankkinut tietoa tekstiä varten?
- b) Keiden kaikkien näkemyksiä artikkeliin on otettu mukaan? Keiden ääni kuuluu? Luettele kaikki löytämäsi.
- c) Missä kohdissa artikkelin kirjoittaja referoi? Kopioi ja liitä yksi esimerkki kohdasta, jossa referoidaan.
- d) Missä kohdissa hän käyttää suoria lainauksia? Kopioi ja liitä yksi esimerkki suorasta lainauksesta.
- e) Kuuluuko jutussa artikkelin kirjoittajan ääni? Perustele.
- f) Miksi tekstistä on tehty moniääninen? Pohdi ja perustele.
- g) Millaisen pelin haluaisit luoda sinulle tärkeästä asiasta?

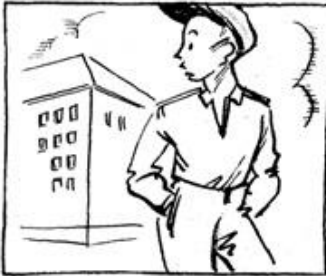

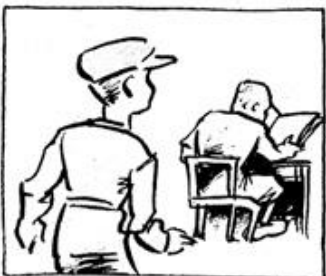
Tekstin osat

Tekstit koostuvat erilaisista rakenneosista ja ulkoasuelementeistä. Esimerkiksi sanomalehden uutinen koostuu yleensä ainakin otsikosta ja leipätekstistä, elokuvassa taas on yleensä alussa alkuplanssi ja lopussa lopputekstit.

Joskus teksti voi lainata toisen tekstilajin rakennetta tai ulkoasuelementtejä. Esimerkiksi [Aiju Salmisen kolumnit](#) rakentuvat sarjakuvamaisesti muun muassa ruuduista, kuvista ja puhekuplista. Sanomalehtien etusivun mainostilassa julkaistaan joskus mainokseen sijaan kirjeen tavoin rakentuvia avoimia kirjeitä. Esimerkiksi [Timo Soinin kirje](#) suomen kansalle tai koronarajoituksia koskeva [ravintoloitsijoiden kirje](#) ministerille ovat etusivun mainoksen paikalla julkaistuja kirjeitä, joista löytyy kirjeen rakenneosat kuten allekirjoitus.

Esimerkiksi vanha Seura-lehden mainoksessa on niin sarjakuvista tuttuja rakenneosia kuten puhekuplat ja ruudut kuin myös runoista tuttuja rakenneosia oli loppusoinnollisia säkeitä. Mainoksesta löytyvät myös mainokselle tyypilliset rakenneosat logo, slogan ja tuotteen hinta.

JUHO

SEURA

KOKO PERHEEN LEHTI
Vuosik. 130:— irtonum. 5:—

Juho kulkee yksin ihan kautta monen kivipihan, etsii tovereita mukaan, lähteä ei tahdo kukaan.

Kalle varmaan lähtee ulos? Mutta laiha ompi tulos: Kalle parhailansa lukee, tieto miestä hyvin pukee.

Olli lukee kääntyy lehti Juho Ollin luo kun ehti: Mikä Teihin ompi tullut, Juho huutaa, senkin hullut.

Keskiviikko ompi tänään jokainen ken ystävänään Seuraa pitää, kotonansa pysyy, lukee tuofillansa.

Juho huomaa, että ilta aivan maistuu palturilta ellei hänkin Seuraa osta mielialaa siten nosta,

Siitä 5:— nyt saatte mulle Seura antakaatte myöhemmin sen kyllä tilaan muuten illac kaikki pilaan.

Lehtitekstin ulkoasulementtejä

1 Otsikko

- Pääotsikko kertoo pääasian tai näkökulman
- Houkuttelee lukemaan

2 Ingressi

- Tarkentaa otsikkoa
- Tiivistää pääsisällön

3 Tekijätieto

- Kertoo tekstin kirjoittajan
- Kertoo kuvien lähteen tai ottajan

4 Juttutyypin

- Juttutyypin kertoo lukijalle, millainen tekstilaji on kyseessä

5 Leipäteksti

- Jutun varsinainen kirjoitettu teksti.
- Ennen toimittaja tienasi leipänsä eli palkkansa jutun pituuden mukaan.

6 Väliotsikko

- Jakaa leipätekstin asiakokonaisuuksiin
- Helpottaa tekstin silmäilyä

7 Nosto

- Yksityiskohta tai sitaatti
- Houkuttelee jutun pariin tai jatkamaan lukemista

8 Julkaisun nimi

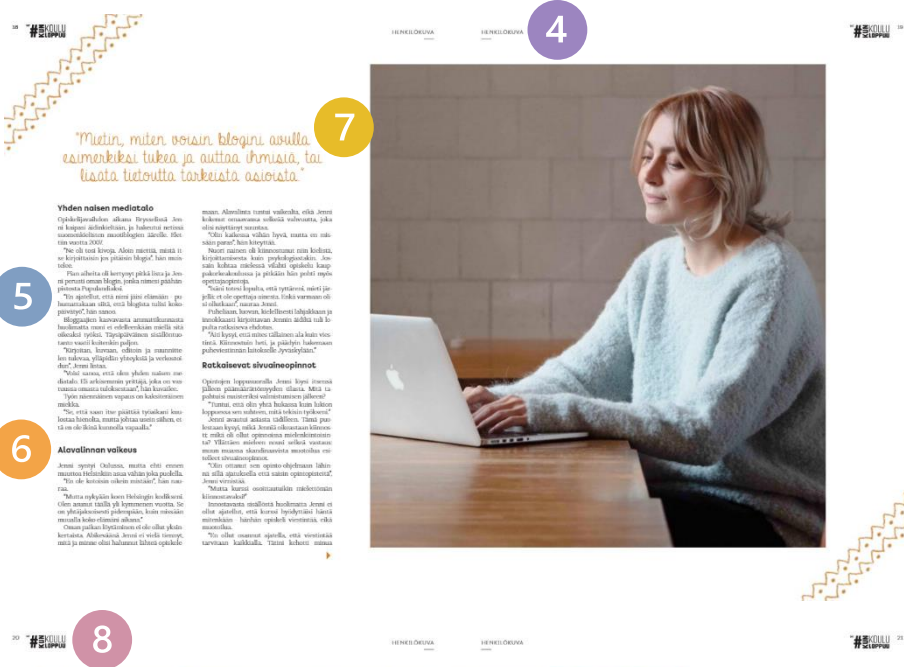
- Kertoo lehden, sivuston tai muun median, jossa juttu on julkaistu

9 Kuva

- Havainnollistaa ja elävöittää
- Yleensä valokuva, voi olla myös piirretty tai muuten luotu

10 Faktalaatikko

- Tiivistää ja kertoo
- Taustoittaa

Lue juttu täältä!
[Pupulandian Jenni | Jennin tarina kohti unelma-ammattia \(kunkoululoppuu.fi\)](#)

JENNI ROTONEN

ASUU HELSINGISSÄ
 OPISKELLUT PUHEVIESTINTÄÄ JYVÄSKYLÄN YLIOPISTOSSA
 KIRJOITTAÄ TYÖKSEEN PUPULANDIA-BLOGIA
 RENTOUTUU PITKILLÄ KÄVELYILLÄ JA YSTÄVIEN SEURASSA

Tehtävä: tekstin osia

☆ Osaan tulkita monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Mistä tekstilajista voit löytää alla olevia tekstin osia?

Tehtävä: käsitteitä

☆ Monilukutaito digiajassa

☆ Osaan tulkita monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Lue Teemu Tammilehdon henkilökuva *Pelaamisen pioneeri – Joonas "natu" Leppäsen tarina* (yle.fi/urheilu/5.2.2016). Nimeä jutusta seuraavat tekstin osat.

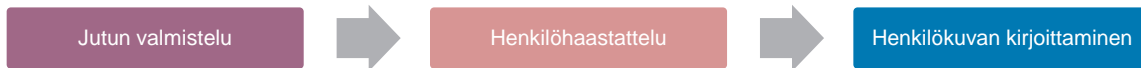
<https://yle.fi/urheilu/3-8649050>

- otsikko
- ingressi
- tekijätieto
- juttutyypin
- leipäteksti
- väliotsikko
- nosto
- faktalaatikko
- kuva

Tehtävä: henkilökuvan kirjoittaminen

- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- ☆ Osaan tuottaa monimuotoisia tekstejä tuntien niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Kirjoita henkilökuva kurssikaverista kolmessa vaiheessa. Jutun voi kirjoittaa esimerkiksi nettitekstien julkaisuun sopivalla Microsoft Sway -sovelluksella.

Mikä on henkilöhaastattelu?

Henkilöhaastattelu on tärkeä journalistinen tiedonhankintatapa, jolla saa tietoa suoraan henkilöltä itseltään.

Henkilöhaastattelua voidaan käyttää monenlaisten journalististen juttujen tekemisessä.

Henkilöhaastattelu keskittyy haastateltavan henkilön persoonaan kun taas asialaastattelussa ja uutishaastattelussa keskiössä ovat tiedot tai tutkimustulokset.

Taustahaastattelussa hankitaan tietoja jutun taustatiedoksi tai tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi.

Millainen on hyvä haastattelija?

Hyvä haastattelija on utelias ja kannustava. Huumori ei ole kiellettyä. Persoonallisuutta juttuun saa kysymällä vaikka vähän hassuja tai hölmöjäkin kysymyksiä! Hyvä haastattelija kysyy riittävän tarkkoja kysymyksiä, mutta ei koskaan tarkoitusshakuisesti johdattele.

Hyvä haastattelija on hyvin valmistautunut.

Haastattelutilanne on siitä haastava, etteivät haastattelija haastateltava yleensä tunne toisiaan ennestään. Hyvät sosiaaliset taidot auttavat.

Aika ajoin hyvä haastattelija summaa haastateltavan sanomia asioita: "Tarkoitat siis, että...", "Ymmärsinkö oikein, että..."

Mikä on henkilökuva?

Yleensä haastattelun perustuva journalistinen juttutyyppi, jossa nostetaan esiin joku ajankohtainen tai kiinnostava ihminen.

Sisältää tyypillisesti kuvailevan ja kertovan tekstin lisäksi valokuvia henkilöstä.

Henkilökuva on myös valokuvaukseen liittyvä termi ja tarkoittaa henkilöä esittävää valokuvaa. Muodollisemmasta ja harkitummasta kuvasta käytetään myös maalaustaiteesta tullutta termiä muotokuva.

Kontekstista voi päätellä, tarkoitetaanko henkilökuvalle journalistista juttutyyppiä vai valokuvatyyppiä.

Jutun valmistelu

Käytännön järjestelyt

- Ota yhteyttä haastateltavaasi ja sovi haastattelun ja valokuvan ottamisen aika ja paikka. Haastattelupaikka vaikuttaa haastatteluun. Urheilija voi innostua kertomaan itsestään enemmän urheilukentällä kuin koulun kirjastossa. Ulkona puistossa on rauhallisempaa kuin hälyisessä aulaassa.
- Mieti etukäteen, miten taltioit haastattelut. Muistiinpanoja kannattaa tehdä käsin, että pystyt keskittymään kuuntelemiseen ja lisäkysymysten esittämiseen sen sijaan että tuijotat tietokoneen näyttöäsi näppäimistö sauhuten. Voit pyytää lupaa myös nauhoittaa haastattelu, mutta muista tällöin tuhota nauhoite jutun valmistuttua.

Aiheen ja kysymysten valmistelu

- Pohdi näkökulmaa juttuusi jo ennen kuin haastattelet. Tutustu hieman henkilöön jo ennen haastattelua. Esimerkiksi harrastus, tulevaisuuden unelma tai kokemus vaikkapa ulkomailla asumisesta voi tuoda juttuusi kiinnostavan näkökulman.
- Suunnittele haastattelukysymykset. Sopiva kysymysten määrä on noin 10–20 kysymystä.
- Kysymykset kannattaa muotoilla siten, että niihin ei voi vastata vain kyllä tai ei. Muotoile kysymyksistä siis riittävän avoimia. Muista myös, että haastateltavaa ei saa johdatella.
- Aloita helpoista kysymyksistä.
- Mieti etukäteen muutamia jatkokysymyksiä, joita voit käyttää, jos asia jää kesken tai tarvitset enemmän tietoa kirjoituksesi pohjalle.

Henkinen valmistautuminen

- Valmistaudu erityisesti haastattelun alkuun. Miten aloitat keskustelun, että juttu lähtisi luontevasti liikkeelle?
- Haastateltava on tilanteessa pääroolissa, ja haastattelijan tehtävä on kuunnella ja tarvittaessa johdattaa aihe haluttuun suuntaan tai kannustaa esittämällä jatkokysymyksiä.
- Haastattelijan ei tarvitse yrittää olla haastateltavan kaveri tai olla samaa mieltä asioista. Kannattaa kuitenkin pyrkiä toimimaan sillanrakentajana ja tekemään tilanteesta mukava haastateltavalle.
- Mitä jos haastateltavasta ei meinaa saada mitään irti? Varmista, että ainakin osa kysymyksistä on riittävän helppoja. Rakenna kunnioittavaa ja ystävällistä ilmapiiriä omilla eleillä ja katseella.
- Tärkeintä on olla läsnä ja kiinnostunut. Laita puhelin äänettömälle ja katso haastateltavaa silmiin.

Haastattelun tekeminen:

- Etene haastattelussa kysymys kerrallaan haastateltavan ehdoilla.
- Kronologinen järjestys toimii aina. Kysy siis ensin lapsuudesta ja kouluajoista ja etene siitä kohti nykyhetkeä.
- Keskity kuuntelemaan ja reagoi vastauksiin. Esitä kannustavia kommentteja, kun haluat kannustaa haastateltavaa: "Mitä ajattelit silloin?", "Miksi?", "Kerro lisää!".
- Muista kiittää haastateltavaasi ja kysyä, haluaako hän lukea jutun ennen kuin se on valmis.
- Ala jäsenellä juttuasi, kun asiat ovat vielä tuoreina muistissasi. Mikä mielenkiintoinen asia henkilön elämästä nousi vahvimmin esiin haastattelussa? Tee siitä juttusi ydin.

Henkilökuvan kirjoittaminen:

- Kirjoita haastattelun pohjalta sujuvaa, kertovaa ja kuvailevaa, kiinnostavaa ja hyvin jäseneltyä tekstiä.
- Liitä sopiviin kohtiin lainausmerkeissä suoria lainauksia, mitä haastateltava on sanonut. Muista johtolause!
- Suorien lainausten lisäksi voi referoida omin sanoin haastattelussa esiin tulleita asioita. Muista, että journalistisessa juttutyypissä mitään ei saa keksiä omasta päästä.
- Jaksota tekstiä kappaleisiin ja jaksota juttu laatimalla ainakin kaksi väliotsikkoa.
- Tee juttuun ainakin yksi nosto, joka pitää lukijan mielenkiintoa yllä.
- Lisää jutun alkuun tai loppuun faktalaatikko, joka taustoittaa juttua (esim. nimi, ikä, harrastukset, suosikkioppiaine, motto).
- Lisää juttuun kuva tai kuvia. Kirjoita myös kuvateksti. Muista mainita kuvan ottajan nimi tai lähde. Voit ottaa kuvan itse, pyytää kuvan haastateltavalta ja käyttää netin ilmaisten kuvapankkien kuvia kuvituskuvina.
- Muista lisätä tekijätiedot (esim. "Teksti ja kuvat: Oliver Opiskelija" tai "Teksti: Onerva Opiskelija, Kuvat: Unsplash" tai "Teksti: Olli Opiskelija, Kuvat: haastateltavan kotialbumi")
- Laadi jutullesi ingressi.
- Keksi kiinnostava otsikko.
- Julkaise sovitulla tavalla!

Tehtävä: henkilökuvan itsearviointi

- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet

ITSEARVIOINTI

Arvioi, miten onnistuit tai miten kurssikaverisi onnistui. Löytyvätkö henkilökuvastasi kaikki vaadittavat tekstin osat eli ulkoasuelementit sekä muut kriteerit?

Miten meni?			
Otsikko kertoo herättää uteliaisuuden. Otsikko ei ole vain "Henkilokuva" tai pelkkä henkilön nimi.			
Aloitusta on kiinnostava ja houkuttelee lukemaan. Tekstin ensimmäinen virke on harkittu.			
Teksti on moniääninen. Tekstissä kuuluu sekä kirjoittajan että haastateltavan ääni. Juttu ei ole pelkästään suoraa lainausta tai toisaalta pelkästään kirjoittajan ääntä vailla haastateltavan oman äänen kuulumista.			
Sisältö on monipuolinen ja rikas. Jutussa kerrotaan henkilöstä kiinnostavasti ja monipuolisesti.			
Rakenne ja jäsentely ovat selkeitä ja harkittuja. Juttu etenee sujuvasti eikä poukkoile aiheesta toiseen. Teksti on jaksoteltu sujuvasti kappaleisiin. Väliotsikot rytmittävät tekstiä.			
Kieli on selkeää asiatyylillä yleiskieltä. Kieli on virheetöntä ja sujuvaa. Alkukirjaimet ja välimerkit ovat kohdillaan. Lauseiden keskeltä ei puutu sanoja. Virkerakenteet ovat luontevia ja sujuvia.			
Kuva ja tekstit ovat luontevassa vuorovaikutuksessa. Kuvat sopivat kokonaisuuteen. Kuvat on aseteltu loogisesti ja houkuttelevasti. Kuvien yhteydessä on kuvateksti.			
Nosto houkuttelee lukemaan. Nostossa oleva teksti löytyy myös leipätekstistä. Nosto on aseteltu harkiten kohtaan, jossa se houkuttelee lukijaan lukemaan juttua eteenpäin.			
Tietoisku tiivistää ja vangitsee katseen. Tietoisku on kiinnostava osa tekstiä. Se on aseteltu visuaalisesti kiinnostavaksi osaksi kokonaisuutta.			
Kuvien ottajat tai lähteet on mainittu. Kuvien käyttö kunnioittaa tekijänoikeuksia.			
Tekijä ja julkaisuaika ovat selkeästi näkyvissä. Henkilökuvan kirjoittajan nimi tulee selkeästi esille.			

2

KIRJOITTAMINEN

Kirjoittaminen on taito, jota voi harjoitella ja oppia. Kirjoittaminen on ajattelun työväline. Kirjoittaminen on prosessi, joka etenee vaiheittain. Kirjoittaminen voi olla yhteistyötä. Joskus on tarpeen kirjoittaa omaäänisesti ja omasta näkökulmasta. Toisinaan on kirjoitettava neutraalisti ja pyrittävä objektiivisuuteen. Taitava kirjoittaja osaa kirjoittaa tilanteeseen sopivasti.

AINEISTO

Kirjoittaja voi käyttää tekstissään erilaisia lähdeaineistoja esimerkiksi tietolähteenä, inspiraationa tai keskustelukumppanina.

Kirjoittaminen vaiheittain

Kirjoittaminen on prosessi. Kirjoittamisessa kannattaa edetä vaiheittain ja rakentaa tekstiä valmiiksi askel kerrallaan. Tekstit syntyvät harvoin suoraviivaisesti alusta loppuun. Alussa päämäärä voi olla vain hämärä aavistus, joka kirkastuu selkeäksi kirjoittamisprosessin edetessä.

Kirjoittaminen on sekä luovaa toimintaa että rutiinia, jossa järjestelmällisyys vie kohti päämäärää. Laajojen tekstien kirjoittaminen vaatii pienempien välitavoitteiden asettamista ja kokonaisuuden pilkkomista pienemmiksi osiksi. Se vaatii myös aikataulussa pysymistä ja säännöllistä rutiinia. Toisaalta tarvitaan myös heittäytymistä, kekseliäisyyttä ja taitoa yhdistää asioita yllättävillä tavoilla tai katsoa asioita omaperäisestä näkökulmasta.

Kirjoittaminen on taito, jota voi oppia ja siihen liittyvää tietoa voi opiskella. Kuten urheilussa tai soittimen soittamisessa kehittyy myös kirjoittamisessa toistojen ja harjoittelun myötä.

Kirjoittajana kehittyminen

Kirjoittamista kannattaa harjoitella säännöllisesti. Aloittaminen muuttuu rutiinin myötä helpommaksi. Harjoittelun myötä voi huomata, että aloittaminen muuttuu helpommaksi ja kirjoittamisesta nauttii yhä enemmän.

Hyväksi kirjoittajaksi kehittyy kirjoittamalla paljon, mutta myös lukemalla paljon erilaisia tekstejä. Utelias lukija lukee myös erikoiselta tuntuvia tekstejä ja valitsee aiheita omien kiinnostuksenkohteiden ulkopuolelta. Toiset tekstit toimivat mentoreina, joissa on jo kuljettu pitkä prosessi ja päädytty hyviin ratkaisuihin. Hyvästä tekstistä voi ottaa mallia: miten se alkaa, miten se on jaoteltu kappaleisiin, miten se loppuu, millaista otsikointitapaa on käytetty, millä keinoilla onnistutaan koukuttamaan lukija tai tarjoamaan lukijalle vaikkapa riemastuttava oivallus.

Erilaisissa teksteissä käytetään erilaisia ilmaisutapoja ja tyyliä. Taitava kirjoittaja osaakin valita oman viestinsä välittämisen sopivan tyylin ja julkaisu- tai viestintäkanavan. Välillä on pysähdyttävä miettimään, tavoittaako teksti kohderyhmänsä ja välittykö haluamasi viesti oikealla tavalla.

Kirjoittaminen vaatii myös järjestelmällisyyttä. Pitkien tekstien kirjoittaminen vaatii suunnittelemista, aikatauluttamista, ajan kulun seuraamista ja kiireettömän ja rauhallisen ajan varaamista kirjoittamiselle.

Jokaisella on myös oma persoonallinen tyyli. Toisissa teksteissä oma ääni saa kuulua rikkaana ja yksilöllisenä, toisissa taas on pyrittävä hillitympään ilmaisuun. Esimerkiksi esseessä ja kirjeessä omaäänisyys on hyvä asia. Toisinaan on kuitenkin tarpeen myös valita neutraali asiatyyli esimerkiksi tutkielmaan tai analyysiin. Oma ääni kehittyy kirjoitustaidon mukana. Jämäkkä persoona kenties kirjoittaa paljon lyhyitä ja selkeitä päälauseita, kun taas idearikas taituroi pitkiä ja soljuvia virkkeitä, jotka on maustettu omaperäisillä ja harvinaisilla sanavalinnoilla. Persoonallinen tyyli kehittyy, kun kirjoittaa paljon – onhan kirjoittaminen ennen kaikkea omien ajatusten kielentämistä. Omaäänisyys lähtee ennen kaikkea itsensä tuntemisesta.

**KIRJOITTAMINEN ON
TUTKIMUSMATKA. ON
ALOITETTAVA
TYHJÄSTÄ JA
OPITTAVA MATKAN
VARRELLA.**

Kirjoittamisprosessin neljä vaihetta

Laajan tekstin rakentamista helpottaa sen pilkkominen pienempiin osiin. Harjoituksen myötä oppii, mihin vaiheeseen itse tarvitsee enemmän aikaa ja miten oma prosessi yleensä etenee.

Kirjoittamisessa voi hahmottaa neljä vaihetta. Vaiheiden välillä voi kuitenkin liikkua kirjoittamisprosessin aikana. Esimerkiksi suunnittelun jälkeen voi kirjoittaa ensimmäisen version, jonka aikana saattaa tehdä jo muokkausta, ja sitten palaakin vielä suunnittelemaan tekstin rakennetta ja etenemisjärjestystä. Omaa työskentelyä selkeyttää, kun tietää, mitä neljästä vaiheesta milloinkin tekee.

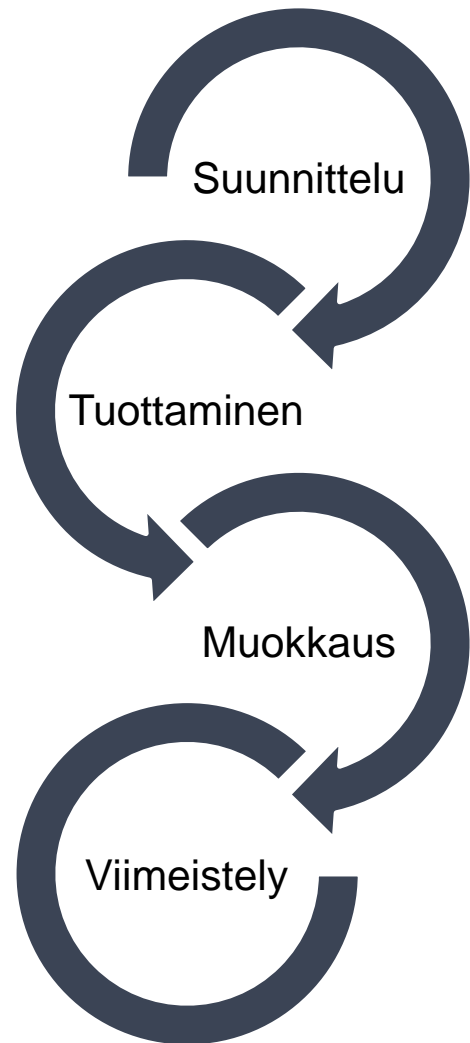
Tuottamisvaiheessa ei saa pelätä virheitä vaan saa antaa mennä. Ilmaisutapaa ehtii muokata selkeämmäksi muokkausvaiheessa.

Suunnittelu on vapaata ideointia ja esimerkiksi ajatusten esitysjärjestyksen suunnittelua. Suunnittelussa paperi on usein paras apuväline. Suunnitelma voi olla esimerkiksi ajatuskartta, ranskalaisia viivoja, taulukko tai valmiin tekstin rakennekaavio.

Tuottaminen on tekstin kirjoittamista. Tuottamisvaiheessa oma sisäinen kriitikko on syytä vaientaa ja keskittyä tekstin tuottamiseen. Tuottamisvaiheessa paras työkalu on usein tekstinkäsittelyohjelma.

Muokkaus on tuotetun tekstin sisällön muokkaamista eli esimerkiksi asioiden esitysjärjestyksen vaihtamista, ajatusten täsmentämistä ja perustelujen lisäämistä. Muokkausvaiheessa kannattaa pyytää palautetta ja hyödyntää sitä harkiten muokkausten pohjana. Myös asettuminen lukijan asemaan auttaa näkemään, välittykö viesti kuten kirjoittaja haluat.

Viimeistely on tekstin pintatason stilisointia. Se tehdään siinä vaiheessa, kun teksti on jo viimeistä silausta vaille valmis. Siinä tarkistetaan kirjoitusasu, pilkut, virkerakenteiden sujuvuus ja muut seikat, jotta tekstistä saadaan selkeä ja virheetön.

Kuva: Kirjoittamista ei tarvitse aloittaa aloituskappaleesta. Usein tekstin tuottaminen kannattaa aloittaa keskivaiheilta esimerkiksi aineistoviittauksesta ja rakentaa siitä tekstiä valmiiksi välillä muokaten. Välillä on hyvä myös palata ideapaperin äärelle ja päivittää suunnitelmaa. Kaavio kuvaa erään esseen työvaiheita.

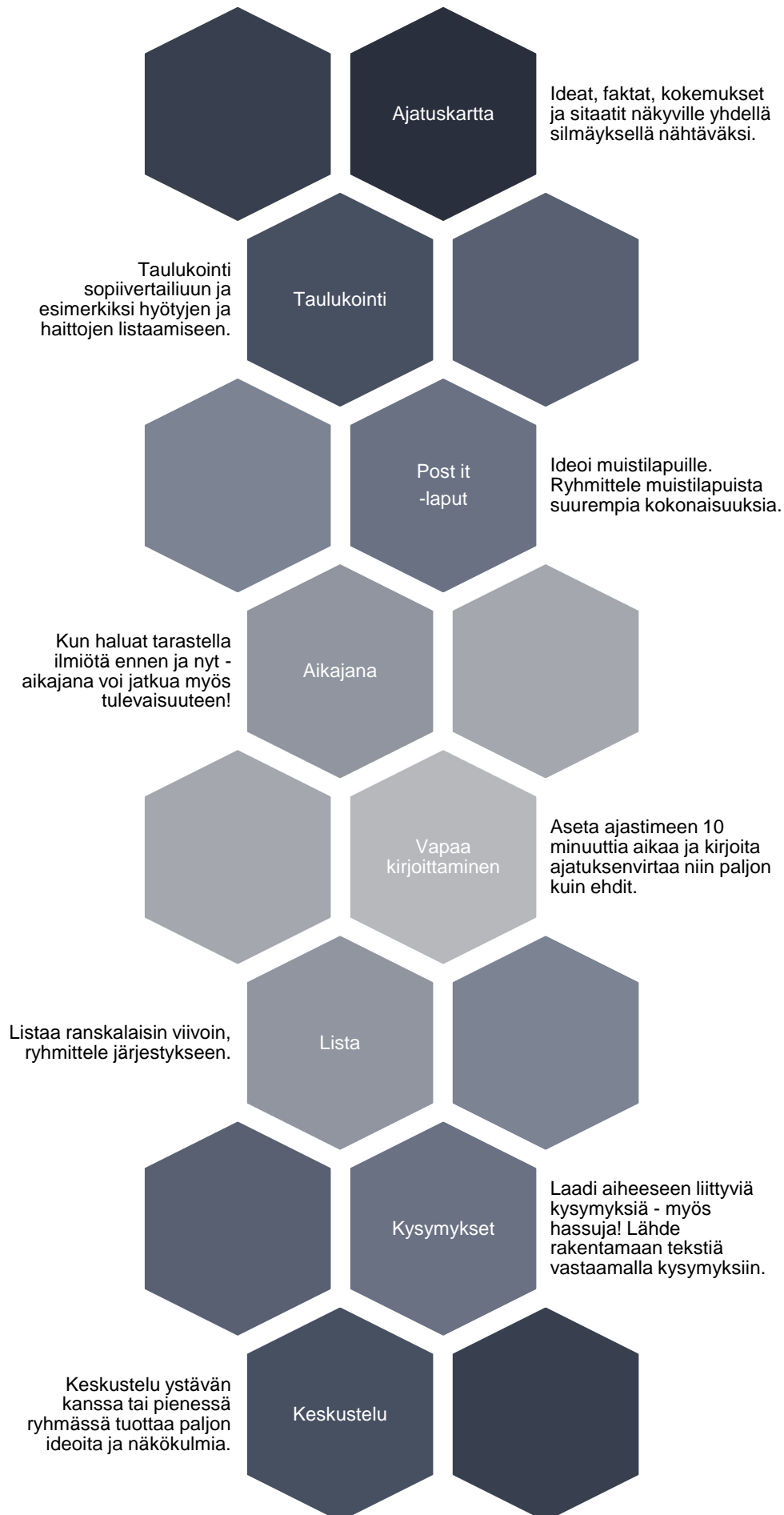
Tehtävä: tekstin suunnittelun rutiinit

- ☆ Oppimisen säätely, lähdekirjittisyys ja jatkuva oppimistaitojen kehittäminen
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet

Pohdi aiemmin tekemiäsi laajempia kirjoitustehtäviä, kuten esseitä ja tutkielmia, ja vastaa kysymyksiin.

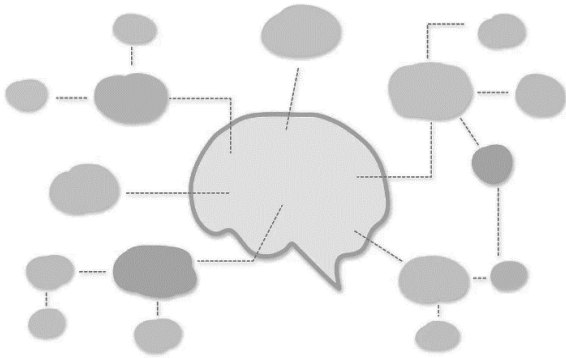
1. Miten yleensä suunnittelet?
2. Onko sinulle luontevampaa suunnitella paperilla vai digilaitteella?
3. Millä tavalla voisit panostaa tekstin suunnitteluun vielä aiempaa enemmän?
4. Miten voit hyödyntää ja työstää suunnitelmaasi kirjoittamisprosessin aikana?
5. Millaista olisi laatia esseen suunnitelma yhteistyössä jonkun kanssa?

Suunnittelutapoja

Miten koota ajatuskartta?

Ajatuskartta on yksinkertainen ja helppo tapa jäsenellä hajanaisista ajatuksista johdonmukaisia kokonaisuuksia. Se perustuu siihen, ettei ihmisen ajattelu ole alusta loppuun lineaarisesti etenevää kuten valmis kirjoitettu teksti vaan pikemminkin erilaisten ideoiden verkosto.

Kirjoita ajatuskartan keskelle aihe tai tekstisi työotsikko. Ala kirjoittaa paperille aiheesta mieleesi tulevia ajatuksia, tietoja, muistoja, kokemuksia, havaintoja omasta elämästäsi ja ympäristöstäsi, lukemistasi asioista. Paperille voi myös piirrellä tai leikata kuvia. Yhdistele yhteen liittyviä asioita viivalla toisiinsa. Voit myös tehdä sisäkkäisiä ajatuskarttoja keskittymällä yhteen ylös kirjoittamaasi asiaan ja keksimällä ideoita sen ympärille.

Lopuksi pyri hahmottelemaan ajatuskartasta esimerkiksi numeroilla tai rengastamalla alueita kokonaisuuksia, jotka voisivat muodostaa kappaleen valmiiseen tekstiisi. Voit myös edetä ajatuskartan ideoinnista suunnittelemaan tekstin rakennekaaviota.

Mikä on tomaattitekniikka?

Tomaattitekniikan avulla voi parantaa keskittymiskykyä ja työskennellä tehokkaammin. Tomaattitekniikka eli *pomodoro*-tekniikka on italialaisen [Francesco Cirillon](#) kehittämä yksinkertainen menetelmä, joka perustuu siihen, että ihmisten keskittyminen alkaa herpaantua noin 20 minuutin intensiivisen työskentelyn jälkeen.

Laita ajastimeen 25 minuuttia aikaa, aseta kaikki ilmoitukset pois päältä ja minimoi häiriötekijät. Kirjoita 25 minuuttia keskeytyksettä, ja pidä sen jälkeen 5 minuutin tauko, jolloin nouset pois kirjoitustyön ääreltä. Jos kirjoitat yli kaksi tuntia eli neljä "tomaattia", pidä 30 minuutin pidempi tauko.

Rakennesuunnitelma

Tekstin rakennetta voi hahmotella monella tavalla paperille tai digitaalisilla työkaluilla kuten tekstinkäsittelyohjelmalla. Joskus riittää, että suunnitelma on vain mielessä. Yksi vaihtoehto on hahmotella tekstin kappaleille allekkain olevia laatikoita, jotka kuvastavat valmiin tekstin kappaleita. Laatikkoon kirjoitetaan kappaleen ydinvirke eli kiteytetään kappaleen keskeisin ajatus. Rakennetta suunnitellessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, missä järjestyksessä ajatuksia esittää ja miten saa liitettyä kappaleet sujuvasti toisiinsa loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Takuuvarma keino lisätä tekstin yhtenäisyyttä on palata lopussa otsikossa tai alussa mainittuun asiaan, esimerkiksi kerrottuun esimerkkiin tai tekstin pääväitteeseen.

Aloitustapoja

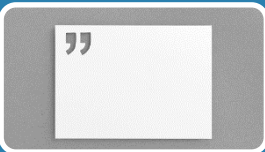
Oma kokemus tai tarina

- Kerro jokin oma muisto tai esimerkki
- Koukuta lukijasi tarinalla

Kuvailu

- Aloita kuvailemalla tilannetta tai tunnelmaa
- Kuvaile uhkakuvaa tai ihannetilannetta

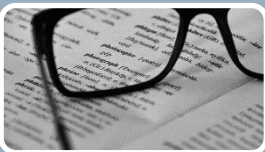
Sitaatti

- Aloita lainauksella
- Pidä sitaatti lyhyenä

Suoraan asiaan

- Ala heti käsitellä aihetta

Määritelmä

- Määrittele keskeinen käsite
- Voit myös kyseenalaistaa tai problematisoida jonkin käsitteen käyttöä

Kysymys

- Esitä pohdiskeleva kysymys
- Haasta lukijasi osoittamalla hänelle kysymys

Taustoittaminen

- Kuvaile aiheen taustoja tai lähtötilannetta
- Kerro historiallisesta kehityksestä

Väite

- Aloita selkeästi pääväitteellä
- Voit myös hieman kärjistää väitettä tehokeinona

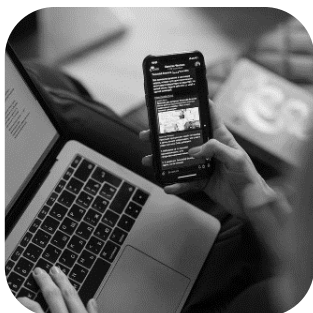
Sanaleikki

- Muunna tunnettua lentävää lausetta
- Viittaa tunnettuun teokseen tai ilmiöön

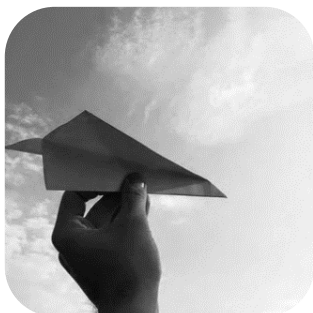
Mitä tehdä, kun teksti ei etene?

Blokki

Kun blokki iskee, tekstiä ei vain synny. Älä yritä kirjoittaa heti valmista tekstiä, vaan ala kirjoitella ajatuksia ylös koneelle tai paperille. Palaa tehtävänantoon ja lue aineisto uudestaan. Selitä ajatuksesi ensin puhuen. Laita puhelimeen 10 minuutin ajastin ja päättää kirjoittaa siinä ajassa niin paljon kuin ehdit. Blokkia voi ehkäistä kirjoittamalla säännöllisesti niin, että aloittamisesta tulee rutiinia.

Jahkailu

Prokrastinaatio eli lykkääminen ja jahkailu on jatkuvaa lipsumista nettisivuille tai tekemään jotain aivan muuta. Mielesi voi protestoida vaikeaan ja monimutkaiseen tehtävään tarttumista vastaan, mutta onneksi meidän ei tarvitse olla mielihalujemme ja nopeita palkintoja rakastavien aivojemme impulssien vietävänä. Aseta ajastimeen 25 minuuttia aikaa ja päättää työskennellä ainakin sen verran ennen muuhun ryhtymistä. Jahkailu voi olla kypsyttelyn sukulainen, mutta kypsyttely herättää ennemminkin innostusta kuin syyllisyyttä. Tietty määrä kypsyttelyä toki myös kuuluu kirjoitusprosessiin, mutta välttelyn voi välttää vain kieltäytymällä nopeista palkinnoista.

Täydellisyyden tavoittelu

Kunnianhimo ja halu onnistua hyvin voivat käantää haitalliseksi perfektionismiksi. Epäonnistumisen pelko saattaa toteuttaa itseään: epäonnistut täysin, koska et saa tehtävää tehtyä lainkaan. Ole armollinen itsellesi ja hyväksy, että jotenkuten tehty on parempi kuin ei mitään. Perfektionisti saattaa myös jäädä muokkaamaan ja viilaamaan tekstiään loputtomasti. Silloin on vain uskallettava luottaa, että teksti on jo riittävän hyvä.

Epäonnistumisen pelko

Epäonnistumisen pelon taustalla on usein aikaisempia huonoja kokemuksia. Entä jos muistat vain kielteiset kommentit, mutta et positiivisia? Käsitys omista taidoista voi olla vääristynyt. Epäonnistumisen pelko voi johtaa esimerkiksi perfektionismiin tai välttelyyn. Muista, että kyseessä on vain tunne, ei tosiasia. Onko epäonnistumisesta joskus seurannut katastrofi? Tutkimusten mukaan luovat ja menestyneet ihmiset epäonnistuvat usein. On siis vain uskallettava kaatua – vain siten voi oppia!

Stressi

Joskus olo on niin stressaantunut ja kuormittunut, ettei pitkäjänteisestä työskentelystä tahdo tulla mitään. Pyydä apua ja juttele jonkun kanssa. Listaa kaikki mielessä pyörivät asiat ylös. Varaa kalenterista aikaa tehtäville ja mieti aikataulutusta yhdessä esimerkiksi opettajan kanssa.

Toiset tekstit oman kirjoittamisen pohjana

Toisia tekstejä voi hyödyntää oman kirjoittamisensa pohjana esimerkiksi keskustelukumppanina, inspiraationa tai tietolähteenä. Toiseen tekstiin pitää aina viitata niin, että lukija erottaa, mikä ajatus ja tieto on kirjoittajan omaa ja mikä taas jostakin muusta tekstistä. Tällainen toisten tekstien hyödyntäminen ja aineistopohjainen kirjoittaminen on kirjoittajan keskustelua toisten tekstien kanssa. Jotta toisen tekstin kanssa voisi keskustella, se pitää ymmärtää hyvin. Siksi aineistopohjainen kirjoittaminen vaatii paitsi kirjoitustaitoa myös lukutaitoa.

Miten toisen tekstin kanssa sitten voi keskustella? Ensimmäinen askel on selvittää, minkälainen aineisto on kyseessä. Tiedeartikkelia voi hyödyntää tutkimustiedon lähteenä, novellia taas vaikkapa inhimillisen kokemuksen esimerkkinä. Seuraavaksi voi alkaa ideoimaan, miten aineistoa voisi liittää omiin ajatuksiin ja näkemyksiin. Pelkkä aineiston siteeraaminen tai referoiminen ei riitä, vaan aineiston ja oman ajattelun yhdistämisestä tulisi rakentua uusia ideoita ja ajatuksia. Useamman toisen tekstin tietoja tai sisältöä voi vertailla, rinnastaa tai muuten yhdistellä. Aineistoa voi tulkita omasta näkökulmasta, arvioida sitä, ottaa kantaa sen sisältöön tai soveltaa sen tietoja tai tulkintaa toiseen asiayhteyteen. Parhaimmillaan toisen tekstin ajatuksista ja omista ajatuksistasi syntyy synteeseinä uusia kiinnostavia näkökulmia ja oivalluksia.

*Toisten tekstien kanssa keskustelu on kuin keskustelu ystävien kesken kahvipöydässä. Jos yksi heittää vain pinnallisen kommentin väliin tai jos yksi on koko ajan äänessä eivätkä muiden ajatukset pääse esiin lainkaan, ei keskustelu ole hedelmällistä. Parhaimmillaan toista ymmärretään ja yhdessä pienistä ajatuksista kasvaa suurempia.
Kuva: Alisa Anton / Unsplash.*

Tekstien konteksti tulee aina huomioida. On huomioitava asiayhteys, tyyli, kohderyhmä, julkaisuaika ja kuka tekstin on kirjoittanut. On muistettava, että kauan sitten ilmestyneessä artikkelissa tieto voi olla vanhentunutta, mediateksti voi kärjistä, pyrkiä vaikuttamaan tai myymään jotakin tai esimerkiksi voimakkaita mielipiteitä sisältävässä tekstissä tiedot ja väitteet voivat olla kovin yksinkertaistettuja. Sen sijaan että tarttuu kaikkein kuohuttavimpaan kärjistyksen voi rauhassa miettiä omaa näkemystään ja tuoda omassa tekstissään esiin toisten tekstien suhde omaan ajatteluun.

Toisen tekstin ydinsisältöä on tarpeen kiteyttää viitatessaan siihen omassa tekstissään, mutta koko toisen tekstin sisältöä ei tarvitse ottaa mukaan. Kirjoittajana saat tarttua oman pohdintasi kannalta kiinnostaviin kohtiin ja rakentaa keskustelua niiden kanssa.

Tehtävä: miniessee

- ☆ Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudella tavalla
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- ☆ Osaan tuottaa monimuotoisia tekstejä tuntien niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Kirjoita kolmen kappaleen mittainen miniessee, jossa sinulla on selvä pääväite ja otat kantaa.

Miniessee on harjoitus, joka auttaa alkuun pääsemisessä ja luo kirjoittamiseen rutiinia sekä rentoutta. Tehtävässä on suotavaa hieman liioitella ja käyttää erityisen persoonallista ja värikästä kieltä!

Katso ensin Siskonpeti-sarjan sketsi, jossa perhe kerääntyy syömään saman pöydän ääreen (Yle Areena 20.11.2019, <https://areena.yle.fi/1-2600963>, kohta 03:18-5:12). Kirjoita sketsin pohjalta alla olevien vaiheiden mukaan.

- 1) Aloita kysymyksellä. Kirjoita sitten kaksi virkettä johdatellaksesi lukijan aiheeseen.
- 2) Kirjoita kolme virkettä, joissa tiivistät sketsin tapahtumat ja pohdit niitä omasta näkökulmastasi.
- 3) Kirjoita esimerkki, jossa olet itse kokenut jotain samankaltaista, mitä sketsissä esitetään.
- 4) Palaa sketsiin. Taustoita sitä ja pohdi nykyaikaa ja yhdessäoloa nykyaikana.
- 5) Muotoile mielipiteesi aiheesta selkeäksi väitteeksi. Kehota lopuksi lukijaasi toimimaan jollakin tavalla.
- 6) Muokkaa edellisistä viidestä kohdasta 3–5 kappaleen mittainen lyhyt kantaa ottava essee. Kirjoita lopuksi otsikko, joka liittyy väitteeseesi.

Tehtävä: blogikirjoitus parin kanssa

- ☆ Sosiaaliset taidot, yhteistyökyky ja yhdessä oppimisen taidot
- ☆ Tunne- ja empatiataidot
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- ☆ Osaan tuottaa monimuotoisia tekstejä tuntien niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

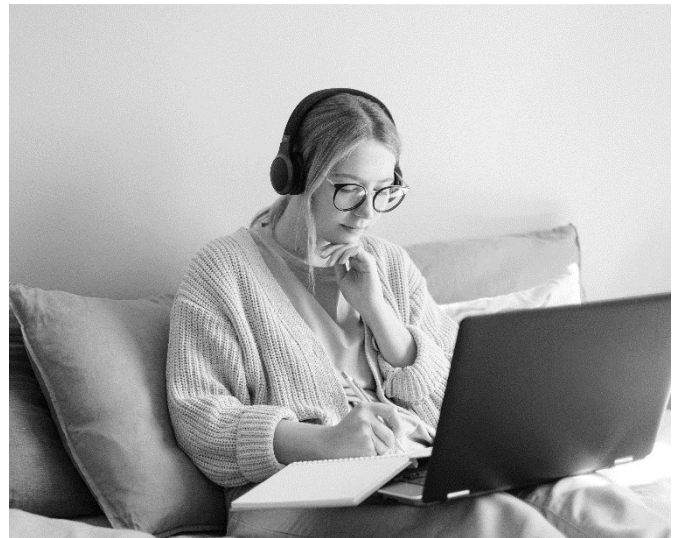
Lukekaa parin kanssa osasta 4 kirjoitustaidon kokeen aineisto C eli katkelma Jussi Valtosen romaanista *He eivät tiedä mitä he tekevät* (2014). Keskustelkaa sen herättämistä ajatuksista.

Kirjoittakaa yhdessä blogipostaus, jossa kerrotte molemmat jostakin omasta kokemuksesta, kun olette saaneet uuden digitaalisen laitteen, esimerkiksi ensimmäisen älypuhelimien, älykellon tai vr-lasit. Mitä yhteistä kokemuksissanne on? Entä mitä erilaista? Kertokaa blogipostauksessa myös kuvitteellisille lukijoillenne Valtosen romaanin katkelman iAm-laitteesta ja ensimmäistä kertaa sitä kokeilevan henkilöhahmon tuntemuksista. Mitä yhteistä ja erilaista romaanin katkelmassa ja omissa kokemuksissanne on?

Referaatti

Referaatissa tekstin sisältö ja ydinasiat tiivistetään omin sanoin. Se on siis lyhennelmä toisesta tekstistä, ja sen tavoitteena on esitellä laajan tekstin olennainen sisältö. Referaatti on yksi asiategistien tekstilaji, joka yleinen erityisesti opiskelu- ja tiedemaailmassa. Yleensä referaatin pohjatekstinä on asiategisti. Referaatin voi kirjoittaa toisesta kirjoitetusta tekstistä kuten artikkelista tai tutkimusraportista tai esimerkiksi videosta, podcastista tai luennoista. Pääsääntönä voi pitää, että referaatin pituus on noin kolmasosa alkuperäisestä tekstistä.

Referaattia kirjoittaessa on oltava selostava ote, mutta se ei kuitenkaan ole mikä tahansa vapaa omin sanoin kerrottu selostus. Pohjatekstiä selostetaan omin sanoin pyrkimyksenä välittää lukijalle pohjatekstin sisältö mahdollisimman tarkasti muuttamatta painotuksia, sävyä tai pääviestiä. Pääasioiden on erotuttava sivuseikoista. Myös etenemisjärjestys on yleensä syytä pitää samana eli asiat kerrotaan samassa järjestyksessä kuin pohjatekstissä. Kirjoittaessa täytyy olla niin puolueeton ja objektiivinen kuin mahdollista.

Referoidessa on ymmärrettävä pohjatekstin sisältö niin hyvin, että voi selittää sen omin sanoin. Pohjateksti kannattaa lukea useamman kerran ja piirtää ydinsisällöstä esimerkiksi ajatuskartta. Kuva: Ivan Samkov / Pexels.

Referaatissa ei voi olla omia mielipiteitä, kommentteja tai pohdintoja. Oma ääntä ja omaa subjektiivista näkemystä ei siis saa ujuttaa sekaan, vaan selostuksessa on oltava objektiivinen. Esimerkiksi sellaiset ilmaukset kuin ”kirjoittaja on oikeassa”, ”puhuja väittää” tai ”asiantuntija vakuuttelee” eivät sovi referaattiin. Sen sijaan on valittava ilmauksiin neutraaleja verbejä kuten ”artikkelissa kerrotaan”, ”jutussa haastatellun asiantuntijan mukaan”, tai ”videolla tuodaan esiin”.

Referoinnin taitoa tarvitaan referaatin lisäksi myös muiden tekstilajien kirjoittamisessa. Esimerkiksi esseetä, uutista tai tutkielmaa kirjoittaessa on usein tarpeen viitata johonkin toiseen tekstiin ja referoida sen pääsisältö lyhyesti lukijalle. Toista tekstiä referoitaessa aluksi kerrotaan tekstin perustiedot eli tekijä, tekstin nimi tai otsikko, tekstilaji, julkaisuaika ja julkaisupaikka tai muu julkaisu yhteys.

Tehtävä: harjoittele referoimista

- ☆ Osaamisen käyttäminen sekä omaksi että yhteiskunnan hyväksi
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Katso Mediakasvatusseuran video [Miten meihin vaikutetaan?](#) (YouTube 5.2.2019) ja kerro parillesi tai kirjoita omin sanoin selostaen videon pääsisältö.

Tehtävä: poimi videon pääkohdat

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Osaan tulkita erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Katso Yle Uutislukka Tripletin video [Ole valppaana netissä – tätä kaikkea voit kohdata](#) (Yle Areena 24.8.2018). Poimi katsoessasi pääkohdat viiden kohdan luetelmaksi eli ranskalaisin viivoin paperille.

Tehtävä: esimerkki referaatista

- ☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito
- ☆ Osaan tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden ilmaisutapoja

Lue esimerkki lukiolaisen kirjoittamasta referaatista. Arvioi sitä alla olevien kriteerien avulla.

Tuleeko jo otsikosta selväksi, että kyse on referaatista?

Onko referaatin alussa kerrottu referoitavan tekstin perustiedot eli tekstilaji, julkaisuaika, julkaisupaikka, tekijä ja tekstin nimi?

Säilyykö selostava ja objektiivinen ote läpi referaatin?

Onko referaatissa keskitytty olennaisimpiin pääkohtiin ja onnistuttu tiivistämään olennainen sisältö?

Onko säilytetty alkuperäisen tekstin sävy ja painotukset?

Jääkö jokin tärkeä osa-alue liian ylimalkaisesti kuitatuksi tai nouseeko jokin yksityiskohta liian suureen rooliin?

Onko referaatti kirjoitettu sujuvasti ja yleiskielen normit halliten?

Onko referaatti kirjoitettu omin sanoin ja kopioimatta sanasta sanaan pohjatekstistä?

Alkuperäinen tehtävänanto: Laadi 1600–2000 merkin laajuinen referaatti Yle Uutisluokan videosta Ole valppaana netissä – tätä kaikkea voit kohdata.

Referaatti Yle Uutisluokan videosta *Ole valppaana netissä - tätä kaikkea voit kohdata*

Ylen Uutisluokan tekemässä videossa (24.8.2018) toimittaja Kreetta-Maria Kivioja kertoo median sisältämistä valeuutisista ja muista internethuijauksista. Netissä valeuutisia voi kohdata joka päivä useilla eri sivustoilla. Valeuutisia voi tehdä kuka vain, mikä tekee niiden tunnistamisesta hankalampaa. Ne jäljittelevät aitoa uutista, mutta eivät perustu faktoihin vaan muun muassa huhuihin ja valheisiin. Valeuutisilla pyritään vaikuttamaan ihmisten mielipiteisiin ja esimerkiksi lietsomaan ennakkoluuloja. Osa huijareista haluaa vain hämmentää ja saada huomiota. Valeuutisilla pyritään myös ansaitsemaan, ja siitä on tullut iso bisnes.

Videolla kerrotaan, että huijarit ja valemediat tarttuvat ajankohtaisiin tapahtumiin, joita ovat esimerkiksi onnettomuudet, henkirikokset, maahanmuutto ja terveys. Valeuutisissa sekoitetaan usein mielipiteet ja faktat keskenään. Ne leviävät sosiaalisessa mediassa nopeasti erityisesti aiheen ollessa mielenkiintoinen ja mielipiteitä herättävä.

Toimittaja Kivioja kertoo videolla myös kuvien ja videoiden muokkaamisen kehittyneen niin paljon, että niiden avulla valeuutisia ja -sisältöä on helppo tuottaa uskottavan oloiseksi ja siten vedota lukijaan. Video on myös ihmisten keskuudessa media, johon luotetaan ja jonka aitoutta ei useinkaan epäillä. Esimerkkinä mainitaan huijari, joka käytti muiden ottamia sotakuvia ja lisäsi niihin brittiläisen surfaajan kuvia. Tarkoituksena oli luoda illuusio, että hän itse olisi ollut paikalla. Videolla Ylen Kuopion toimitus kertoo videoiden muokkauksen olevan nykyään lapsellisen helppoa, ja videoita muokataan yleensä hivin vuoksi.

Videossa esitellään venäläinen “trollitehdas”, joka tuottaa venäläistä propagandaa ja Venäjää ylistävää sisältöä esimerkiksi nettilehtien palstoille. Suurin osa tästä sisällöstä menee venäläisille medioille, mutta nykyään myös englannin kielen taito on suotavaa, jotta työntekijät voivat tuottaa sisältöä muuallekin maailmaan.

Kivioja muistuttaa, että sosiaalisessa mediassa on oltava huolellinen ja kriittinen. Usein uutiset linkitetään eteenpäin pelkän otsikon perusteella. Tämä on yksi syy valeuutisten räjähdysmäiselle leviämiselle.

Lukiolainen 2020

Merkkejä 1962

Tehtävä: kirjoita referaatti

- ☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito
- ☆ Osaan käyttää muita tekstejä oman kirjoittamisen pohjana
- ☆ Osaan tuottaa erilaisia, monimuotoisia tekstejä

Kirjoita oma referaatti.

Vaihtoehto A

Laadi 1200–1500 merkin laajuinen referaatti Elisa Heleniuksen artikkelista *Pelimaailma heijastelee yhteiskunnan roolijakoa*.

Voima 1/2021 (s. 42–43)

<https://www.lehtiluukku.fi/lue/voima/1-2021/270409.html>

Vaihtoehto B

Laadi 1600–2000 merkin laajuinen referaatti Yle Uutisluokka Tripletin videosta *Valheenpaljastaja - miksi valheisiin uskomisen houkuttaa?*

<https://areena.yle.fi/1-50755409>

Vaihtoehto C

Laadi 1600–2000 merkin laajuinen referaatti Janne Matikaisen, Markus Ojalan ja Minna Horowitzin artikkelista *Luottamuksen perinne kannattelee suomalaista mediaa*.

<https://politiikasta.fi/luottamuksen-perinne-kannattelee-suomalaista-mediaa/>

ITSEARVIOINTI

Tehtävä: referaatin itsearviointi

- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen
- ☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Arvioi, miten onnistuit tai miten kurssikaverisi onnistui. Täyttääkö referaattisi annetut kriteerit?

Miten meni?			
Jo otsikosta käy ilmi, että kyse on referaatista.			
Referaatin alussa kerrottu referoitavan tekstin perustiedot eli tekstilaji, julkaisuaika, julkaisupaikka, tekijä ja tekstin nimi.			
Selostava ja objektiivinen ote säilyy läpi referaatin.			
Alkuperäisen tekstin sävy ja painotukset on säilytetty.			
Referaatissa on keskitytty olennaisimpiin pääkohtiin ja onnistuttu tiivistämään olennainen sisältö.			
Onko referaatti kirjoitettu omin sanoin ja kopioimatta sanasta sanaan pohjatekstistä?			
Onko referaatti kirjoitettu sujuvasti ja yleiskielen normit halliten?			

3

KIELENHUOLTO

Kielenhuolto lukiossa on kirjoitetun yleiskielen normien hallintaa ja taitoa viimeistellä omia tekstejä tilanteeseen sopiviksi, selkeiksi ja ymmärrettäviksi.

TYyli

Tekstien kieli- ja tyylivalinnat voivat olla eri tilanteissa erilaisia. Taitava kirjoittaja osaa valita tekstin tavoitteeseen ja asiayhteyteen sopivan tyylin kohdeyleisö huomioiden.

Tilanteeseen sopiva kieli ja tyyli

Tyyli voi olla esimerkiksi neutraali tai persoonallinen, puhekielinen tai asiatyylinen, ylevä tai humoristinen. Kevätjuhlan puheeseen, tutkimusraporttiin ja abien aamunavaukseen valitaan erilainen tyyli. Tyyli muodostuu muun muassa sanavalinnoista ja kielen keinoista. Persoonalliseen tyyliin sopivat kuvailevat verbit ja kielikuvat, kun taas neutraaliin ja yksiselitteiseen tyyliin pyrkivä välttää kielikuvia ja pyrkii neutraaleihin sanavalintoihin.

Kirjoittamalla ja lukemalla monipuolisesti erilaisia tekstejä harjaantuu valitsemaan tilanteeseen sopivan tyylin. Huolitellun tekstin kirjoittaminen vaatii myös tekstin muokkaamisen ja kielenhuollon taitoa. Arkiset viestit voivat olla tyyliiltään huolettomia, mutta on myös osattava viimeistellä ja huolitella omia tekstejä.

Puhuttu ja kirjoitettu puhekieli

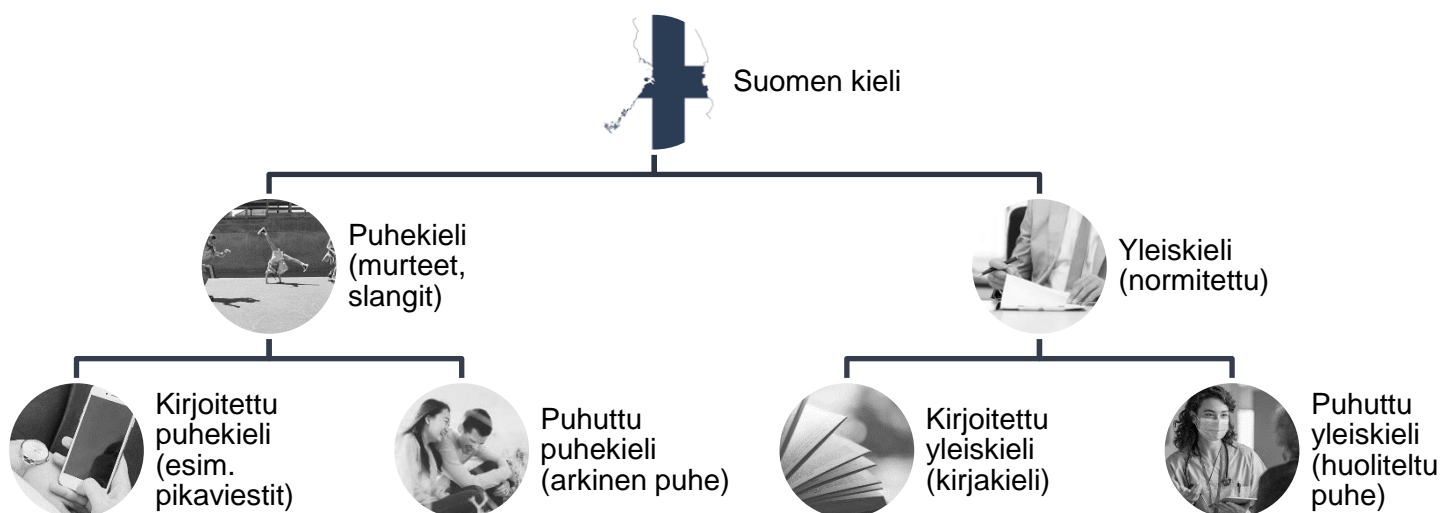
Puhuttu puhekieli on puhuttua arkista kieltä, joka voi olla esimerkiksi murretta. Myös erilaisten pienryhmien kuten harrasteporukoiden puhetapa eli slangi on puhuttua puhekieltä. Erilaisten digilaitteiden myötä kirjoitamme päivittäin erilaisia viestejä, kommentteja ja päivityksiä kirjoitetulla puhekielellä.

Suomen kielen puhekieli ja kirjoitettu kieli eroavat melko paljon toisistaan niin sanastoltaan, ääntämykseltään kuin rakenteiltaan. Siinä missä puhekielisesti voi kirjoittaa esimerkiksi ”mä yritin soittaa sulle mut en saanu kiinni nii nähäänkö vartin päästä pääovilla?” vaatii saman asian ilmaiseminen kirjoitetulla yleiskielellä monenlaisia muokkauksia: ”Yritin soittaa sinulle, mutta en tavoittanut sinua. Sopiiko, että näemme vartin päästä pääovilla?”. Varsinkin erilaiset lyhenteet ja slangisanat tekevät kirjoitetusta yleiskielestä elävää ja nopeasti muuttuvaa siinä missä kirjoitettu yleiskieli on pysyvämpää ja hitaammin muuttuvaa.

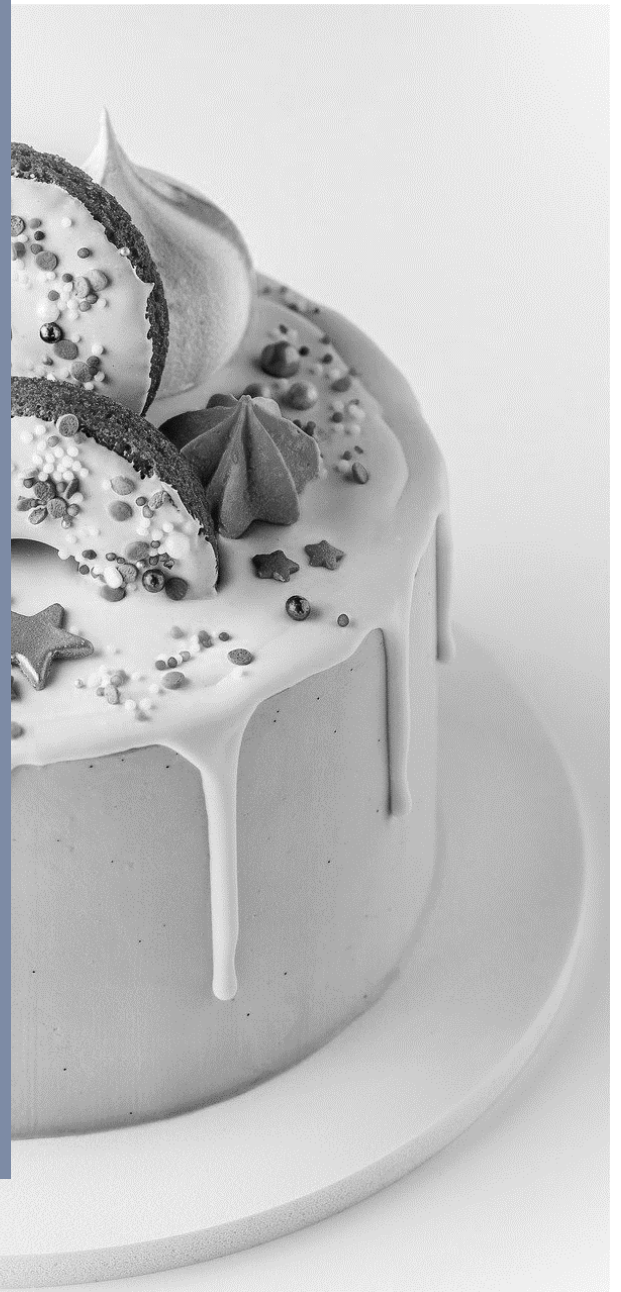
Puhuttu ja kirjoitettu yleiskieli

Kirjoitettu yleiskieli ei sisällä murteellisuuksia eikä puhekielisyyksiä. Huoliteltu kirjoitettu yleiskieli noudattaa yleiskielen normeja. Kirjoitetussa yleiskielessä kiinnitetään huomiota oikeinkirjoitukseen, sanavalintoihin, tekstin rakenteeseen sekä selkeyteen. Siinä missä vanhempien voi olla mahdotonta ymmärtää teinin kirjoittamaa puhekieleistä tekstiviestiä lyhenteineen ja slangisanoineen, on kirjoitetun yleiskielen tarkoitus olla ymmärrettävää kaikille.

Joissakin tilanteissa on myös tarpeen puhua yleiskieltä. Esimerkiksi TV- ja radiouutisten uutistenlukija, lääkäri ja luennoitsija voivat puhua puhuttua yleiskieltä. Puhutusta yleiskielestä on karsittu vahvat murteellisuudet ja sanavalinnoilla pyritään selkeyteen ja siihen, että kaikki lapsista ikäihmisiin ja Helsingistä Utsjoelle voisivat helposti ymmärtää puhetta.

TEKSTIN
MUOKKAAMINEN ON
KUIIN KAKUN
LEIPOMISTA.
MONENLAISTEN
AINESOSIEN KESKEN
ON LÖYDETTÄVÄ
TASAPAINO.
KOKONAISUUS ON
VIIMEISTELTÄVÄ
KAUNIISTI.

Tehtävä: ammattina kielenhuoltaja

☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito

☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Lue Yle Oppiminen -sivuston artikkeli *Kielenhuoltajaa pidetään niuhona ankeuttajana – oikeasti hän vain haluaa auttaa kirjoittajaa saamaan viestinsä perillä* (yle.fi 18.02.2020) ja vastaa sen pohjalta kysymyksiin.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/02/18/kielenhuoltajaa-pidetaan-niuhona-ankeuttajana-oikeasti-han-vain-haluaa-auttaa>

Mikä on artikkelin kirjoittajan Riitta Hyvärisen ammatti?

Miten hän kokee ihmisten suhtautuvan hänen työhönsä?

Miten hän toivoo ihmisten suhtautuvan?

Miten Hyvärinen suhtautuu kielen muuttumiseen ja kielenhuollon uudistuksiin?

Mikä on hänen mukaansa kielenhuollon tarkoitus?

Tehtävä: kielenhuolto

☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito

☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja

Valitse taulukoista asiatyyliin sopiva yleiskielen normien mukainen vaihtoehto A tai B.

Puhutun ja kirjoitetun kielen eroja

	A	B
1	sydämellinen	sydämmellinen
2	samallinen	samanlainen
3	mielummin	mieluummin
4	erilainen	erillainen
5	enää	enään
6	kuulostaa	kuullostaa
7	tuollanen	tuollainen
8	lukia	lukija
9	kirjottaa	kirjoittaa
10	viikottain	viikoittain

Iso ja pieni alkukirjain

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/139>

	A	B
1	antiikki	Antiikki
2	ystävänpäivä	Ystävänpäivä
3	tammikuu	Tammikuu
4	youtube	YouTube
5	saamelainen	Saamelainen
6	suomi (kun tarkoitetaan maata)	Suomi (kun tarkoitetaan maata)
7	englanti (kun tarkoitetaan kieltä)	Englanti (kun tarkoitetaan kieltä)
8	minnacanthinkatu	Minna Canthin katu
9	suomenpystykorva	Suomen pystykorva
10	downin syndrooma	Downin syndrooma

Yhdysmerkki

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/yhdysmerkki/ohje/80>

	A	B
1	Eteläsuomi	Etelä-Suomi
2	tasa arvoinen	tasa-arvoinen
3	A luokka	A-luokka
4	Juhaniniminen	Juhani-niminen
5	hyväosainen	hyvä-osainen
6	Suomi–Ruotsi ottelu	Suomi–Ruotsi-ottelu
7	Savon Sanomat lehti	Savon Sanomat -lehti
8	röntgensäde	röntgen-säde
9	ruuhka Suomi	ruuhka-Suomi
10	Eteläsuomi keskeinen	Etelä-Suomi-keskeinen

Verbin kongruenssi

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/313>

	A	B
1	Lukiolaiset on nykyään kiinnostuneempia politiikasta kuin aikaisemmin.	Lukiolaiset ovat nykyään kiinnostuneempia politiikasta kuin aikaisemmin.
2	Ylioppilaskirjoitukset alkaa ensi viikolla.	Ylioppilaskirjoitukset alkavat ensi viikolla.
3	Kumpikaan vaihtoehdoista ei ollut oikea.	Kumpikaan vaihtoehdoista eivät olleet oikeita.
4	Lukio-opinnoissa yhdistyy uteliaisuus, luovuus ja uuden oppiminen.	Lukio-opinnoissa yhdistyvät uteliaisuus, luovuus ja uuden oppiminen.
5	Kaikki ei halua opiskella pitkää matematiikkaa.	Kaikki eivät halua opiskella pitkää matematiikkaa.
6	Yli puolet opiskelijoista opiskelee mieluummin lähiopetuksessa.	Yli puolet opiskelijoista opiskelevat mieluummin lähiopetuksessa.
7	Kolme lukiolaista kertoo kokemuksistaan.	Kole lukiolaista kertovat kokemuksistaan.
8	Monet haluaa kuulla vanhempien opiskelijoiden kokemuksia ennen opiskelupaikan valintaa.	Monet haluavat kuulla vanhempien opiskelijoiden kokemuksia ennen opiskelupaikan valintaa.
9	Lukion aloittaa joka syksy sadat nuoret.	Lukion aloittavat joka syksy sadat nuoret.
10	Lukiossa parasta on kaverit.	Lukiossa parasta ovat kaverit.

Vierasperäiset sanat

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/503>

	A	B
1	reaktioaika	reagtioaika
2	reakoida	reagoida
3	aggressiivinen	agressiivinen
4	hormooni	hormoni
5	makaroonilaatikko	makaronilaatikko
6	pedagoginen	pedagoginen
7	kultamitali	kultamitali
8	sekunttiviisari	sekuntiviisari
9	formaatti	formatti
10	ideaaltilanne	idealtilanne

Pilkku

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/pilkku/ohje/86>

	A	B
1	En koskaan oppinut pilkkusääntöjä koska tuntui tylsältä opetella niitä.	En koskaan oppinut pilkkusääntöjä, koska tuntui tylsältä opetella niitä.
2	Nykyään minua ärsyttää jos tekstiä on vaikea lukea välimerkkien puuttumisen takia.	Nykyään minua ärsyttää, jos tekstiä on vaikea lukea välimerkkien puuttumisen takia.
3	On helpompi opetella säännöt kerralla kuin palata niihin joka vuosi.	On helpompi opetella säännöt kerralla, kuin palata niihin joka vuosi.
4	Olen tähän asti yrittänyt arvata mihin pilkku kuuluu.	Olen tähän asti yrittänyt arvata, mihin pilkku kuuluu.
5	Nyt kun ymmärrän lauseen ja virkkeen eron osaan laittaa pilkun oikeaan paikkaan.	Nyt kun ymmärrän lauseen ja virkkeen eron, osaan laittaa pilkun oikeaan paikkaan.
6	Edes relatiivisivulauseetta joka on yksi sivulauseetyyppi ei ollut vaikeaa oppia.	Edes relatiivisivulauseetta, joka on yksi sivulauseetyyppi, ei ollut vaikeaa oppia.
7	Vihdoin ymmärrän pilkkusäännöt ja pilkun paikka löytyy helposti.	Vihdoin ymmärrän pilkkusäännöt, ja pilkun paikka löytyy helposti.
8	Ne asiat jotka aiemmin tuntuivat vaikeilta tuntuvatkin nyt ihan selviltä.	Ne asiat, jotka aiemmin tuntuivat vaikeilta, tuntuvatkin nyt ihan selviltä.
9	Kunpa olisin jaksanut keskittyä ja opetella pilkkusäännöt jo aikaisemmin..	Kunpa olisin jaksanut keskittyä, ja opetella pilkkusäännöt jo aikaisemmin..
10	Kun ymmärtää osaa.	Kun ymmärtää, osaa.

Suora lainaus

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/58>

A

B

1	Tommola etsii artikkelissa vastausta kysymykseen "Mistä sisäinen puhe kumpuaa?".	Tommola etsii artikkelissa vastausta kysymykseen: "Mistä sisäinen puhe kumpuaa?"
2	Viime vuosisadalla teoreetikko, psykologi Lev Vygotski esitti, että "yksityinen puhe" opitaan jo varhaislapsuudessa muita jäljittelemällä.	Viime vuosisadalla teoreetikko, psykologi Lev Vygotski esitti, että: "yksityinen puhe" opitaan jo varhaislapsuudessa muita jäljittelemällä.
3	Tommola havainnollistaa sisäistä ääntä seuraavasti: "Moni kuulee mielessään äänen, joka kuvailee, kommentaa, ennakoii, moittii tai lohduttaa."	Tommola havainnollistaa sisäistä ääntä seuraavasti "Moni kuulee mielessään äänen, joka kuvailee, kommentaa, ennakoii, moittii tai lohduttaa."
4	"Sisäisen äänen sävy tulee siitä, mitä olemme kuulleet, miten meille on puhuttu, miten olemme oppineet itsellemme puhumaan." sanoo koulutuspsykoterapeutti Arto Pietikäinen Tommolan artikkelissa.	"Sisäisen äänen sävy tulee siitä, mitä olemme kuulleet, miten meille on puhuttu, miten olemme oppineet itsellemme puhumaan", sanoo koulutuspsykoterapeutti Arto Pietikäinen Tommolan artikkelissa.
5	Pirtikäinen kehottaa: "Älä ota ajatuksiasi liian vakavasti."	Pirtikäinen kehottaa "Älä ota ajatuksiasi liian vakavasti."
6	Ei-tietoista sisäistä puhetta on Pietikäisen mukaan hyvin vaikea kontrolloida, koska kyse on: "automaattisesta kielellisestä käyttäytymisestä".	Ei-tietoista sisäistä puhetta on Pietikäisen mukaan hyvin vaikea kontrolloida, koska kyse on "automaattisesta kielellisestä käyttäytymisestä".
7	"Puhtaasti luonnontieteellisin menetelmin ei voi edes päätellä, että muilla olisi tietoisuutta." Åbo Akademin tutkijatohtori Jussi Jylkkä huomauttaa.	"Puhtaasti luonnontieteellisin menetelmin ei voi edes päätellä, että muilla olisi tietoisuutta", Åbo Akademin tutkijatohtori Jussi Jylkkä huomauttaa.
8	"Tietyn tekemisen ajatteleva", Tommola kirjoittaa, "aktivoi samoja aivoalueita kuin itse tekeminen."	"Tietyn tekemisen ajatteleva" Tommola kirjoittaa "aktivoi samoja aivoalueita kuin itse tekeminen."

Esittelyviittaukset

Katso avuksi seuraavaa sivu. Mikä tieto esittelyviittauksesta puuttuu?

	Tekijä	Tekstin nimi	Teksilaji	Julkaisu-aika	Julkaisu-paikka
1	Artikkelissa <i>Helppoa kuin sukan kutominen</i> kerrotaan, että ohjelmointia pidettiin alun perin naisille sopivana työnä, koska siinä tarvittiin tarkkuutta ja yksityiskohtaisuutta kuten sihteerin tai ompelijan työssä.				
2	Sofi Oksasen esikoisromaani <i>Stalinin lehmät</i> käsittelee muun muassa syömishäiriötä.				
3	Edith Södergranin <i>Ihmeellisessä meressä</i> (1929) on paljon veteen liittyviä sanoja.				
4	Finlandiavoittaja <i>Margaritassa</i> ihminen ja simpukka rinnastetaan: päähenkilö elää kuorensa sisässä kuin jokihelmisimpukka.				
5	Artikkelissa <i>Tuore tutkimus: Yksinäisyys voi olla hengenvaarallista erityisesti miehille – nostaa jopa syöpäriskiä</i> kerrotaan Itä-Suomen yliopistossa tehdystä tutkimuksesta, jonka mukaan yksinäisyydellä on monia yhteyksiä fyysisiin sairauksiin.				
6	Kolumnissa <i>Tolkun ihmiset</i> (28.1.2016) Jyri Paretskoi tu esiin, että ääripäiden valissa on suuri enemmistö asioihin rauhallisesti suhtautuvia ihmisiä.				
7	Yle Areenassa katsottavissa olevassa <i>Maalitalussa</i> väärinymmärrykset johtavat lopulta poliisiasemalle.				
8	Paperi T:n räpin <i>Yli</i> alussa lauletaan "Ei kai mikään haavoitta hoidu / Kenel ny ei menis vähä huonosti".				
9	Johanna Ehrnroothin maalauksen <i>Grimmin hetki</i> punapukuinen hahmo tuo mieleen Punahilkkan.				
10	Albert Camus'n romaanista <i>Rutto</i> tuli jälleen ajankohtainen koronapandemian myötä, ja sen uusintapainos myytiin pian loppuun.				

Toiseen tekstiin viittaaminen

Mainitse viitatessasi

Tekstilaji	Esimerkki	Ohjeita
Sähköinen artikkeli	Aleksis Salusjärvi tarkastelee äänikirjojen yleistymistä kolumnissaan <i>Kirjallisuus vaihto silmät korviin</i> (yle.fi/uutiset 15.3.2021).	Verkkosijainniksi riittää pääsivun osoite. Joskus on selkeää mainita myös alisivu. Sivuston ja julkaisupäivämäärän voi laittaa sulkeisiin.
Aikakauslehden artikkeli	Muistikirjan käyttöä kirjoittamisen työvälineenä pohtii Tommi Melender artikkelissaan <i>Kirjailijan ulkoistettu muisti</i> (Parnasso 2/2021).	Julkaisupaikan ja julkaisuajan voi laittaa sulkuihin. Päivittäin ilmestyvistä lehdistä mainitaan tarkka päivämäärä, kuukausittain tai harvemmin ilmestyvistä lehdistä mainitaan lehden numero.
Verkkovideo	Toksista maskuliinisuutta ruotii Hanna Hantula Yle Kioskin YouTube-kanavalla 30.9.2020 julkaistussa videoesnessään <i>Millaisia miesten kuuluu olla?</i>	Mainitse julkaisupaikkana verkkopalvelu, josta video löytyy (esim. Yle Arena, Vimeo). YouTube -videoiden julkaisukanavan voi mainita.
Romaani tai tietokirja	Margaret Atwoodin <i>Orjattaresi</i> -romaanista (1985) on tehty myös huippusuositettu televisiosarja. Ihmisen historiaa käsittelevässä vuonna 2011 julkaistussa menestysteoksessaan <i>Sapiens: Ihmisen lyhyt historia</i> Yuval Noah Harari selittää, miksi ihmislajin menestys perustuu kykyyn kertoa tarinoita.	Romaaneista ja tietokirjoista mainitaan tekijän, tekstilajin ja teoksen nimen lisäksi vain julkaisuaika eli julkaisu vuosi, koska niillä ei ole julkaisupaikkaa. Julkaisupaikan sijaan joskus mainitaan kustantaja (Bazar Kustannus, 2011).
Runo tai laulu	Cheekin hitissä <i>Timantit on ikuisia</i> (albumilta <i>Kuka muu muka</i> , 2013) on runsaasti James Bond -elokuvaan liittyviä allusioita. Suomen tunnetuimmaksi runoksikin sanotun Eino Leinin runon <i>Nocturne</i> (kokoelmasta <i>Talviyö</i> , 1905) merkitystä suomalaisille kuvaa sekin, että se on painettu Suomen passiin yhtenä turvallisuutta lisäävänä tekijänä.	Mainitse julkaisupaikkana kokoelma tai albumi, jossa runo tai laulu on alun perin julkaistu. Lauluista riittää useimmiten esittäjän mainitseminen. Tilanteen mukaan voi olla asianmukaista mainita myös sanoitusten kirjoittaja.
Kuva	Venäläisen taidemaalarin Ilja Repinin kenties tunnetuin maalaus on valtavan kokoinen <i>Volgan lautturit</i> (1870–1873), joka saatiin näytteille Ateneumin taidemuseoon neljännesvuosisadan kestäneiden yritysten jälkeen vuonna 2021. Instagramin seuratuin suomalainen Joalin Loukamaa julkaisi Suomen itsenäisyyspäivän kunniaksi 6.12.2020 itsestään kuvan suomalaisen huippusuunnittelija Mert Otsamon iltapuvussa.	Maalauksella ei yleensä ole julkaisupaikkaa. Jos maalaus on valmistunut usean vuoden aikana, mainitaan aikaväli, jolloin maalaus on luotu. Kuvapalveluihin viitataan kuvapalvelun imellä ja tarkalla päivämäärällä. Yleensä tekijänä voi mainita tilin omistajan tai tilin käyttäjänimen (esim. Yle Kioski). Jos kuva ei ole itse kuvattu, voi olla tarpeen mainita tekijänä valokuvaaja, jos se tuodaan julkaisussa ilmi.

4

KIRJOITUSTAITO

Kirjoitustaidon vastauksen ytimessä on oma pohdinta. Teksti saa olla omaääninen. Taitava kirjoittaja osaa rakentaa taidokkaan ja oivaltavan laajan ja ehyen tekstin.

LUKUTAITO

Lukutaidon vastaus on tekstin tutkimusta ja analyysiä. Kirjoittajana on muistettava objektiivinen ja tutkijamainen ote. Keskeistä on ymmärtää tekstin konteksti. Lukutaidon tehtävissä on osattava lukea analyttisesti, kriittisesti, eläytyen ja luovasti.

KOKOAVIA TEHTÄVIÄ

Kokoavat tehtävät ja niiden arviointi pohjautuvat äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeen lukutaidon ja kirjoitustaidon kokeisiin.

Lukutaidon ylioppilaskoe mittaa kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa. Kokeessa on osattava eritellä ja arvioida tarkasteltavan tekstin sisältöjä ja keinoja. Taitava lukija tuntee eri tekstilajien piirteet ja osaa huomioida ne sekä tekstin kontekstin vastauksessaan. On osattava tehdä tarkkoja havaintoja ja omat päätelmät ja tulkinnat on perusteltava hyvin. Kokeessa analysoidaan kahta tekstiä: toinen on asia- tai mediateksti ja toinen on kaunokirjallinen tai muu fiktiivinen teksti.

Kirjoitustaidon koe mittaa laajan ja yhtenäisen tekstin rakentamisen taitoa, kirjoitetun yleiskielen hallintaa sekä taitoa kielentää ajatuksia. Kokeessa kirjoitetaan yksi pohtiva tai kantaaottava aineistoja hyödyntävä teksti.

Tehtävä: lukutaidon koe

- ☆ Monilukutaito digiajassa
- ☆ Tunne- ja empatiataidot
- ☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja
- ☆ Syvemmän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Kirjoita oma analyysi. Tutki tarkasteltavaa tekstiä ja analysoi sitä tehtävänannon mukaisesti.

Kirjoittaessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston. Sisältöä ei siis ole tarpeen selostaa lukijalle. Vastauksessa esitetyt havainnot, väitteet ja tulkinnot tulee kuitenkin perustella aineiston avulla esimerkiksi sitaatein tai omin sanoin tarkasti kuvaillen.

Kirjoita vastaukset yleiskielellä. Älä otsikoi niitä. Kirjoita yhtenäinen teksti eli kirjoita kokonaisiin virkkein ja laadi tekstiin harkittu kappalejako ja rakenne. Vastauksen sopiva pituus kerrotaan tehtävänannon yhteydessä.

1. Lue teksti [Kännykkäkameran algoritmit optimoivat nyt ihon sävyn reaaliajassa ja videokameralla tehdään 4K-tasoisia timelapse-videoita.](#)
 - a. Analysoi tekstin tavoitetta ja kohderyhmää. Vastauksen sopiva pituus on noin 1000 merkkiä. (12 p.)
 - b. Analysoi tekstikokonaisuuden osia ja niiden merkitystä kokonaisuudessa. Vastauksen sopiva pituus on noin 13000 merkkiä. (18 p.)
2. Analysoi ja tulkitse Toivon kärki -kokoelman [Uuden edessä](#) -kappaleen sanoitusten ja musiikkivideon ajankohtaisuutta ilmestymisaikanaan. Vastauksen sopiva pituus on n. 2 500 merkkiä. (30 p.)

Lukutaidon kokeen arviointi

Arviointikriteerit perustuvat [YTL:n Äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen määräyksissä](#) oleviin kriteereihin.

Miten vastaus täyttää seuraavat arviointikriteerit?	Erinomaisesti	Hyvin	Jotenkuten	Heikosti	Puutteellisesti
Kokonaiskuva lukutaidosta. Vastaus osoittaa analyyttistä, kriittistä, eläytyvää ja kulttuurista lukutaitoa.					
Vastaus täyttää tehtävänannon.					
Vastaus sisältää monipuolisesti tehtävänannon kannalta olennaisia havaintoja. Havaintoja esitetään riittävän tarkasti ja yksityiskohtaisesti.					
Tekstin sävyistä ja tyyleistä on tehty analyysiä ja tulkintaa.					
Päätelmät ja tulkinnat on perusteltu tekstihavainnoilla.					
Havaintoja on tehty tekstin sisällöstä, muodosta ja kielestä, ja ne on suhteutettu tekstilajiin.					
Havainnot eivät jää irrallisiksi, vaan ne on sidottu tekstin merkityksiin ja tavoitteisiin.					
Tehtävään sopivia käsitteitä on käytetty asianmukaisesti tekstin erittelyssä.					
Analyysi ja tulkinnat nousevat sopivalle abstraktiotasolle. Lukutapa on oivaltava.					
Vastaus on selkeä ja ymmärrettävä, ja se on jäsennelty ja havaintoja on ryhmitelty.					

Tehtävä: kirjoitustaidon koe

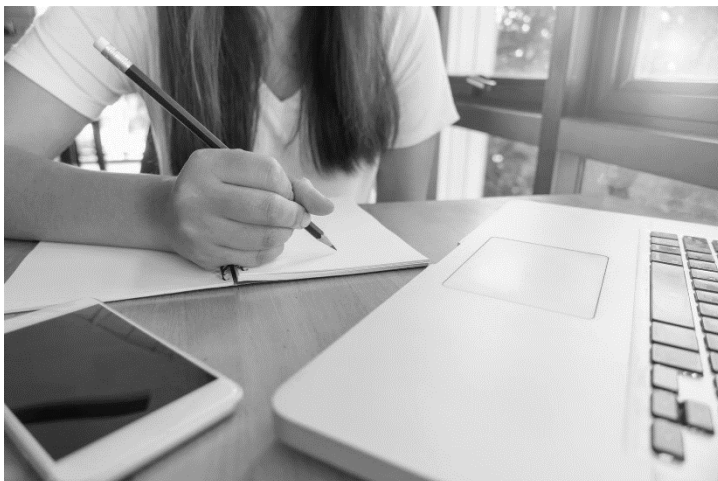
- ☆ Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito
- ☆ Osaamisen käyttäminen sekä omaksi että yhteiskunnan hyväksi
- ☆ Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudella tavalla
- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- ☆ Osaan tuottaa, tulkita ja arvioida erilaisia, monimuotoisia tekstejä ja niiden rakenteita ja ilmaisutapoja
- ☆ Rohkaistun kirjoittajana ja hallitsen kirjoittamisprosessin eri vaiheet
- ☆ Osaan käyttää muita tekstejä oman kirjoittamiseni pohjana
- ☆ Syvennän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Kirjoita oma pohtiva tai kantaa ottava teksti.

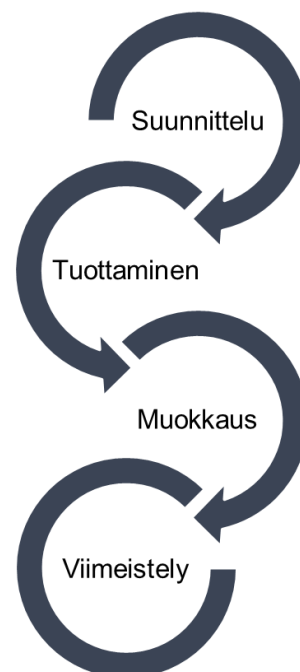
Valitse aihe ja rajaa oma näkökulmasi annettuun aiheeseen. Hyödynnä omia kokemuksiasi ja havaintojasi maailmasta, ja pyri löytämään omaa mielenkiintoista sanottavaa! Vastauksen sopiva pituus on 4000–5000 merkkiä.

Hyödynnä aineistona ainakin yhtä annetuista aineistoista. Voit lisäksi etsiä oman aineiston ja hyödyntää sitä. Tee viittaus aineistoon eli esittele perustiedot ja referoi tai siteeraa aineistoa. Aineistoissa on asiatekstejä, mediatekstejä ja fiktiivisiä tekstejä. Voit käyttää niitä inspiraationa, tietolähteenä tai keskustelukumppanina.

Otsikoi tekstisi näkökulmaan ja sisältöön sopivasti. Älä siis käytä aihetta otsikkona vaan otsikoi itse. Otsikko voi olla esimerkiksi pääviestin kiteytys, kysymys, sanaleikki tai kehotus.

Suunnitelman tekemiseen paperi on kätevä. Tekstin tuottaminen ja muokkaaminen on vaivattominta tietokoneella. Ennen viimeistelyä kannattaa pitää tauko. Kuva: Tirachard Kumtanom / Pexels.

Vaihtoehto A: Teemana videopelit

Aiheet:

1. Minä pelaajana
2. Mitä hyötyä ja haittaa pelaamisesta on?
3. Mikä peleissä kiehtoo?
4. Videopelit ja vuorovaikutus

Aineistot:

- A. MLL: *Reilua pelikulttuuria*. YouTube 1.2.2018. Video. (<https://youtu.be/s43tJjpNizs>)
- B. Jussi Mankkinen: *Pelaaminen ei ole enää pelkkä viihdemuoto: videopelit esittävät nyt kiperiä kysymyksiä ihmismielestä, tekoälystä ja ympäristökatastrofeista*. yle.fi/uutiset 16.4.2020. Artikkel. (<https://yle.fi/uutiset/3-11288989>)
- C. MicrosoftSuomi: *HAVU Gaming – Nettikiusaaminen on lopetettava*. YouTube 6.11.2019. Video. (<https://youtu.be/HOkF88wjV6o>)
- D. JVG feat. Heikki Kuula: *Nelisilmä*. Albumilta *Mustaa kultaa*, 2011. Rap-lyriikka. (esim. <https://www.musixmatch.com/lyrics/JaRe-VilleGalle/Nelisilmä>)
- E. Oma aineisto.

Vaihtoehto B: Teemana monilukutaito digiajassa

Aiheet:

1. Keskittymisen taito digiajassa
2. Diginatiivien vuorovaikutustaidot
3. Digilaitteet ja lukutaito
4. Itsensä ilmaisemisen uusia tapoja digiaikana

Aineistot:

- A. Siskonpeti: Jakso 1 – Nykyaika. Yle Areena 20.11.2019. Sketsi. (<https://areena.yle.fi/1-2600963> kohta 03:18-5:12)
- B. Digitaidot: Viestintä ja vuorovaikutus. YouTube 23.12.2016. Helsingin yliopiston aivotutkija Katri Saarikiven haastatteluvideo. (<https://youtu.be/whlkozAQyRY>)
- C. Jussi Valtonen: *He eivät tiedä mitä he tekevät*. Tammi 2014. Romaanikatkelma.
- D. Hanna Vilo: *Hyvä, paha digi*. aivoliitto.fi 18.5.2020. Artikkel. (<https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/artikkelit/hyva-paha-digi/>)
- E. Oma aineisto.

Aineisto C

Siinä se nyt oli.

Laite lojui laatikossa elottoman näköisenä tyhjen kirjekuorien, postimerkkiarkkien päällä ja käyttämättä jääneiden askelmittarien vieressä. Täsmälleen siinä, mihin hän oli sen Rebecalle suututtuaan viskannut. Se kiilsi verhojen lomasta lankeavassa kuunvalossa röhkeänä, seksikkäänä.

Rebecca ei ollut pystynyt pysymään iAm-laitteesta erossa edes rangaistuksen uhalla. Oli sovittu, että kojetta sai käyttää korkeintaan kaksi tuntia päivässä. Tyttö oli kuitenkin jo kaksi kertaa jäänyt kiinni siitä, että oli kahden tunnin täytyttyä livahtanut hakemaan iAm:n salaa ja maannut sitten illalla viattoman näköisenä sängyssään ääni- ja kuvaärsykevirran nirvanassa, aivokuori tulella. Siksi Joen oli pitänyt lopulta sulkea laite työpöytänsä vetolaatikkoon.

--

Joe varoi lattialautojen narahtamista ja varmisti pimeässä, että työhuoneen ovi oli kiinni, Piti toimia hiljaa. Rebecan huone oli seinän takana, ja tyttö saattoi olla vielä hereillä.

Hän poimi tassut kämmenelleen.

Ne olivat pienet ja kevyet, mitättömät. Hän tuijotti niitä. Näilläkö ne pystyivät ohjaamaan elävää kuvaa ja luonnollista ääntä suoraan oikeisiin hermoverkkoihin? Mainosklippejä näytettiin nyt yhä kiihtyvällä tahdilla tv-kanavilla, niitä ilmaantui sähköpostin kylkiäisinä tietokoneelle. Mainoksia oli ostettu painettuihinkin lehtiin.

Tuntuiko se todella oikealta, kokonaan ilman ruutua ja kuulokkeita.

Oli pakko ihaila, kuinka yksinkertaisen houkutteleva laitteesta oli saatu; sen muodot viestivät puhdasta, täydellistä halua antautua käyttäjälleen, mukautua tämän kaikkiin tarpeisiin.

Tassujen kiinnittäminen osoittautui haastavaksi ilman ohjekirjaa. Hiusten takia niitä oli vaikea saada tarttumaan. Sillä täytyi olla merkitystä, mille kohtaa kalloa ne asetti. Ei voinut olla turvallista ampua jatkuvia sähköimpulssisarjoja mihin kohtaan korteksia sattui.

--

Joe yritti pitkään asentaa tassuja huonolla menestyksellä, kunnes tajusi lopulta etsiä pienen alueen päänahastaan hiukan korvanlehden takaa, jossa ei ollut hiuksia. Juuri siihen hän samalla muisti nähneensä Rebecankin kiinnittäneen tassut. Hänen täytyi olla oikeilla jäljillä.

Virtakytkintä joutui etsimään pitkään. Se oli niin ovelasti piilotettu, että Joe oli jo jättämässä yrityksen sikseen. Mutta silloin tuli hipaisseksi sormellaan oikeaa kohtaa. Laitteen kylkeen syttyi pieni vihreä valo, ja hän tunsikin mitättömän pientä kutinaa, kuin ilmeisesti tassuista työntyvä, silkinohuena virittyvä sähkövirtojen seitti alkoi jo levittäytyä pitkin hänen takaraivoansa ja ohimoidensa ihoa. Hänelle tuli kiire asetella toinen tassu oikeaan kohtaan.

Tähän ne jo pystyivät: hän tajusi olevansa tahtomattaankin vaikuttunut jo nyt. Tästä ei olisi kukaan pystynyt viisi vuotta sitten edes unelmoimaan. Vielä hetki sitten olisi tarvittu koko pään peittävä, ehkä kypärämallinen magneettikelojen härveli – eikä silloinkaan olisi pystytty tekemään mitään täsmällistä.

Laitteen käyntiäni oli niin matala, että Joe pikemminkin tunsikin kuin kuuli huminan kehossaan.

Hän odotti.

Ensin ei tuntunut tapahtuvan mitään. Kaikki näytti samalta kuin ennenkin. Hän kokeili painaa pientä nappulaa, jossa luki TEST. Hän tunsi pientä nipistelyä eri puolilla päänahkaansa. Mutta mitään muuta ei tapahtunut. Hän hengitti syvään. Olisiko laite pitänyt jotenkin kalibroida? Sanoiko Rebecca jotakin tällaista? Vai oliko se –

Hän oli vähällä kiljahtaa ääneen.

Täysin äkkiarvaamatta hänen edessään – ilmassa – loisti suuri valkoinen ruutu, joka tuntui leijuvan tyhjän päällä.

Hyvä luoja.

Hänen sydämensä jyskytti. Ruutu oli täynnä tekstiä, joka oli otsikoitu:

Ensimmäinen käyttökerta: iAm-kokemuslaitteen kalibrointi

Ohjekirja.

Joe tuijotti ruutua. Näinkö se siis toimi?

Tuntui merkilliseltä lukea ohjekirjaa, joka kellui ilmassa. Omituista oli myös se, että silmiä ei tarvinnut liikuttaa; teksti ohjautui automaattisesti näkökentän keskelle tarkan näön alueelle, niin kun hän toivoi. Tämä vaatisi selvästi jonkin verran totuttelua. Joe huomasi jatkuvasti liikuttavansa silmiään, yrittävänsä lukea perinteistä painettua, paikallaan pysyvää tekstiä, mutta kone vastasi liikkeisiin siirtämällä heti koko ruutua saman verran toisaalle.

Teksti näkyi jatkuvasti kahtena, ja välillä se hävisi kokonaan kesken virkkeen. Joe huomasi pian orastavan päänsäryn otsan alueella. Hankalinta oli kuitenkin se, että välittömästi kunkin miellelyhtymän perässä eteen aukeni yhä uusia kuvia, näkymiä ja dokumentteja. Laite näytti pystyvän kirjoittamaan miltei samaan tahtiin hänen ajatustensa kanssa. Teksti ilmaantui valkoiseen laatikkoon aivan yläkulmaan, ja ilmeisesti hänen tahattoman sanelunsa perusteella kone haki termejä sekä hänen omasta pilvimuististaan että maailmanlaajuisesta tietoverkosta. Ja kalibroida-verbistä Joe tuli samalla muistaneeksi Daniellan kauan sitten käytöstä jääneen viulun vanhan viritysmittarin, jonka pystyi asettamaan haluamaansa vireeseen. Tämä laukaisi uusia valikoita, ja samassa hän oli tahtomattaan jo internetissä, näköjään, jossa laite pikahakemalla avasi musiikkiliikkeiden mainosikkunoita, linkkejä tunnettuihin viulukonserttoihin – joista yksi alkoi heti myös soida, ja hän unohtui ihaillemaan nuoren uskomattoman taitavan miesviulistin sormien tanssia soittimensa herkällä kaulalla – ja New Oxford American Dictionary -sanakirjan, joka oli valmiiksi auki kohdasta ”kalibroida tekn: tarkistaa mitta-asteikko, jaotus tms.”

Hän ei osannut pysäyttää ajatustensa kulkua, ja uusia ikkunoita ja näkymiä vyöryi yhä kiihtyvällä vauhdilla silmille. Lopulta pienen paniikin valtaamana hän repäisi tassut päästään ja jäi tuoliinsa pitkäksi aikaa huohottamaan pimeässä ennen kuin tajusi missä oli.

Hänestä tuntui matkapahoinvointiselta. Häntä ihmetytti, kun hän muisti, että Rebecca oli istunut tuntikausia laite aivoihinsa kytkettynä. Rebecca oli samalla pystynyt osin jopa keskittymään todellisen maailman tapahtumiin samassa huoneessa. Hengiteltyään hetken hän työnsi laitteen takaisin laatikkoon ja lukitsi laatikon avaimella.

Vielä hetken sängyssä hän tunsi itsensä pitkän aikaa kiihtyneeksi. Kesti kauan saada unen päästä kiinni, ja kun hän viimein nukahti, hän näki levottomia unia, joissa oli epätodellinen, piinallinen sävy.

Luku Jussi Valtoisen romaanista He eivät tiedä mitä tekevät (Tammi 2014). Sähköisessä kirjassa kohta 58 %.

Teos voitti Finlandia-palkinnon vuonna 2014.

Tehtävä: kirjoitustaidon kokeen itsearviointi

- ☆ Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- ☆ Syvemmän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Arvioi kirjoitusprosessiasi.

1. Mikä tuntui vaikealta?
2. Mitä haluaisit tehdä toisin seuraavalla kerralla?
3. Missä onnistuit mielestäsi parhaiten tässä kirjoitustehtävässä?

Kirjoitustaidon kokeen arviointi

Arviointikriteerit perustuvat [YTL:n Äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen määräyksissä](#) oleviin kriteereihin.

Miten vastaus täyttää seuraavat arviointikriteerit?	Erinomaista osaamista	Hyvää osaamista	Vaatii harjoittelua
Sisältö	Sisältö on oivaltavaa ja sisältöä on kattavasti.	Sisällössä on omaa sanottavaa ja sitä on riittävästi.	Sisältöä on niukasti eikä se osoita omaa pohdintaa.
Kieli	Viesti välittyy kirkkaasti. Kieli on sujuvaa ja moitteetonta.	Viesti välittyy suuremmista vaikeuksista. Yleiskielen normit ovat pääosin hallinnassa.	Viestin välittämisessä on pulmia. Yleiskielen normien hallinnassa on horjuntaa.
Rakenne	Rakenne on looginen ja sujuva.	Rakenne on toimiva, mutta siinä on pientä epäloogisuutta tai epätasapainoisuutta.	Rakenteessa on selviä puutteita.
Aineiston hyödyntäminen	Esittelyviittaus, referointi ja suora lainaus on muotoiltu sujuvasti.	Esittelyviittauksen, referoinnin ja suoran lainauksen tekemisessä on pieniä puutteita.	Esittelyviittauksen, referoinnin ja suoran lainauksen tekemisessä on merkittäviä puutteita.

Tehtävä: opintojakson itsearviointi

- ☆ Omien vahvuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen
- ☆ Syvemmän käsitystä itsestäni tekstien tulkitsijana ja tuottajana sekä palautteen antajana ja vastaanottajana.

Kirjoita itsearviointi jatkamalla alla olevia virkkeitä.

Tässä opintojaksossa olen oppinut...
 Olen oppinut, että monilukutaito on...
 Yksi tärkeimmistä oppimistani asioista...
 Olen rohkaistunut...
 Vaikeinta oli...
 Jos voisin tehdä tehtävän uudelleen, tekisin eri tavalla...
 Innostavinta oli...
 Tein yhteistyötä...
 Kannustin...
 Pidin huolta...
 Laaja-alaisen osaamisen osa-alueista kehityin eniten...

Arvioi opintojakson tavoitteiden saavuttamista.	Osaan hyvin	Osaan jossain määrin	Tarvitsen harjoitusta
Tiedän, mitä tarkoitetaan tekstin kontekstilla.			
Tiedän, mitä tarkoitetaan tekstin moniäänisyydellä.			
Osaan nimetä tekstikokonaisuuden osia ja niiden tehtäviä.			
Osaan nimetä kirjoittamisprosessin eri vaiheet.			
Osaan muotoilla omaan tekstiini esittelyviittauksen ja suoran lainauksen.			
Osaan referoida.			
Osaan valita tilanteeseen sopivan kielen ja tyylin.			

KÄYTTÖOIKEUDET

TEKIJÄSTÄ

Olen Iida Pitkänen, kuopiolainen äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja. Omassa tulevaisuuden oppimisen visiossani oppimateriaali kootaan sähköiselle oppimisalustalle kullekin kurssille tai opintojaksolle, kullekin ryhmälle ja joskus jopa kullekin opiskelijalle yksilöllisesti räätälöitynä. Mielestäni tarvitaan avointa, vapaasti alustalta toiselle kopioitavissa olevaa ja vapaasti muokattavaa oppimateriaalia.

YHTEYSTIEDOT JA PALAUTE

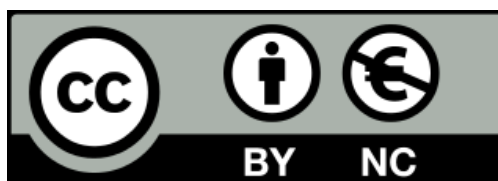
Yhteystiedot:
iidapitkanen@outlook.com
www.iidapitkanen.fi
www.linkedin.com/in/iidapitkanen

OPPIMISEN TULEVAISUUS ON AVOIN

Tämä oppimateriaali on tuotettu osana Kuopion kaupungin, Leppävirran kunnan, Siilinjärven kunnan ja Varkauden kaupungin *Oppimisen tulevaisuus on avoin* -yhteishanketta. Opetushallitus on myöntänyt hankkeelle valtionavustusta ja koonnut tuloksia muistioon *Tuloksia ja kehittämisehdotuksia toisen asteen opiskelijoiden oppimateriaali- ja työvälinekustannusten alentamisen pilottihankkeista*.

OPPIMATERIAALIN KÄYTTÖOIKEUS

Tämä materiaali on ilmainen, avoin ja vapaasti käytettävissä ja muokattavissa ei-kaupallisessa käytössä. Mainitse tekijä.

Tästä materiaalista saa myös kopioida osia. Muokkaaminen on sallittua.

Oikeus käyttää muissa julkaisuissa ilmestyneitä tekstejä osana tätä lukion ilmaista oppimateriaalia saatu tekijöiltä sähköpostitse. Kuvat ovat vapaan käyttöoikeuden kuvia, ellei kuvan yhteydessä muuta mainita.